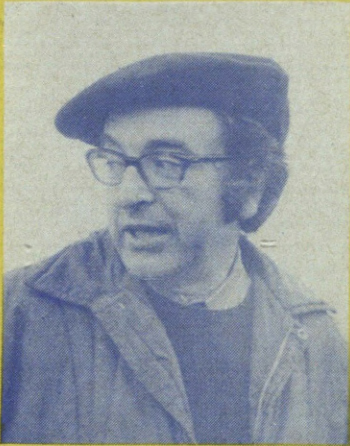

ARGIA

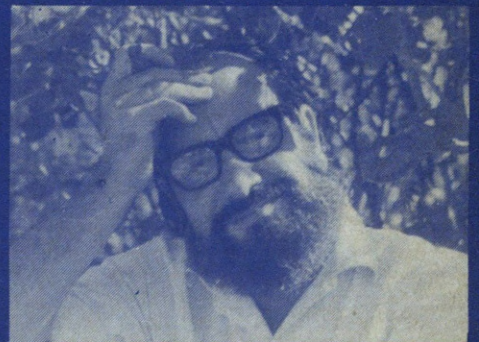
1982 - Uztaila 4 - XLVgarren urtea 939 zenbakia 75 peza

txillardegi
berriz euskal herrian:
"gauzak garbiago
aurkitu ditut."

"la voz" irailean hasiko

a.sastre:"hemengo idazleek ere
burugogor izan behar."

ba al hator argia-rekin sahara aldera?

Gipuzkoa'ko jakintza bearrak, iraunkor eta etengabeko ardura eskatzen dute. Bereziak eta ormenka edatuak izanik, elkar artu ta saillean egin bearreko lana.

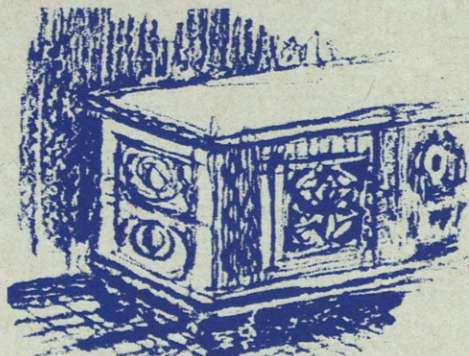
Donosti-Aurrezki-Kutxa'k lortutako etekiñak ez ditu erabili oi banakako laguntzan, Gipuzko-erriaren onerako bai ordea. Zuri Kutxan jarritako diruak korritua ematen dizu baita orretaz gaiñera zu, Donosti-Aurrezki-Kutxa'ren bidez ekintza auetako lankide izentatu ere:

- Miramon'en, Arbide-Dorreak ber-eraiki, Bidebietan, "Moneda" izeneko basemia ta Azpeiti'n, Enparan-jauregia zar-berritu.
- Ateraldi-Argitaraldi-Gipuzko-Bazkunak eta "Dr. Camino" izeneko jakintza sailak, Idazti argitaratzea.
- Donosti'n, arduradun guzientzat irikia dagon, Dr. Camino Idaztitegia.
- Jakintza-ekiñaldiak, Donostiko Aretoan eta Gipuzkoa'ko 17 gela-nagusietan.
- Erti-Erakusketak, Eibar, Donosti ta Zumai'ko Aretoetan. Gipuzkoa'ko jakintza-lagundi ta bazkun askori, laguntza ta babes.

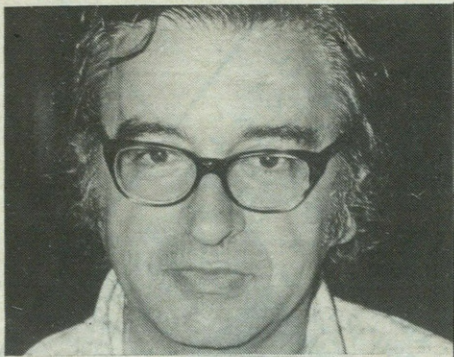
Jakintza sail
ontan ere

lankide zaitugu, Gipuzko-erriari lagun egin bai diozu.

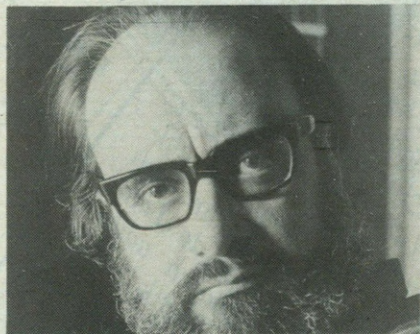
**ZU ERE
ONTAN
LAGUNTZAILLE
ZAITUGU**

**IA EUN URTE DARAMAZKIGU GIPUZKO-ERRIAREN
ALDE LANEAN. IA EUN URTE!**

5 Ameriketarik etorri berria da Txillardegi eta urte betean han ikusi eta ezagutu dituenak kontatu dizkigu. Hedatzen ari zaigun «iunaitedestaitmanina» hori hausten hasi gaitezen, eta gure benetako nagusia ezagutzen.

20.ean Alfonso Sastrek eman dizkigun iritziak dakartzkigu. Madrildik etorri ta gure artean geratu nahi izan duen idazle haundi bezain boikoteatu honen iritziak. Babilagarri bait zaizkigu.

- 2 Aste Giroa
- 4 Internazionale: Kuba eta Malvinak
- 5 TXILLARDEGIrekin solasean: «Gauzak argiago aurkitu ditut»
- 10 Herriko Plaza: Josu Iztueta.
- 13 Sikulusaltsa: yoghourta jaki naturala ote? L. M. Bandres.
- 16 Irailean La Voz kalean. Felix Ibargutxi
- 18 Ba al zatoz Hoggar eta Saharara ARGIArekin?
- 20 ALFONSO SASTRErekin elkarrizketa
- 23 Nafarroako mendialdeak trenbidea nahi eta behar
- 26 Joan Mari TORREALDAI: Euskararen erabilpen dinamika
- 27 J. L. DAVANT: Euskal Departamentia
- 28 Marta Cardenas: Paisaiatzzen da. J.Senda-gorta.
- 30 Teatreroak: Txotxongilo, panpinen munduan ikasiak Euskal Antzerki taldeen aurkezpenean
- 32 Itoiz: «Gure musika gaurkoa da, 82koa,... pop rokeroagoa».
- 35 Fassbinder: zinema lu- toz jantzia
- 40 Azkenekoa.

EL FERROCARRIL EUROPEO DE NAVARRA

Beste erreportaje eta elkarrizketen artean berriz, Itoiz musika taldekoek kontatu dizkigutena, Nafarroako bi alderdiak elkartuko dituen trenbidearen projektu zaharra, irailean La Voz kalean izango dugula, eta abar.

**EUSKARAREN
ERABILPEN
DINAMIKA**

Firmen sailean berriz, hor dituzu J. M. TORREALDAI, J. L. DAVANT, L. M. BANDRES, Ez dago hain gaizki, ezta?

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.
Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Erredakzioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uribe, Xalbardin, Jon, Xabier Etxaniz, Joseba Alvarez.

Idazleak: Enrike Amonarriz, Mikel Antza, K. Argiñano, «Astema», Joxe Azurmendi, B. Bakarkoa, «Beltza», R. Castellano, Carlos Donoso, Mikel Hernandez

Abaitua, Felix Ibargutxi, Rufino Iraola, Julen Kalzada, Pello Lizarralde, «Mendiaga», «Murumendi», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Joseba Sarrionandia, «Trikuharri», «Txillardegi», Jon Urrujolegi, «Xinaberri».

Marraskilariak: Antton Olariaga, Joxemi, Julio, Zut.

Argazkilariak: Luis Otaegi, Arturo, Txema Ormazabal.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D.L.: 80-1963

Helbidea: ARGIA, Virgen del Carmen, z/g. Ramonenea etxea, behe. DONOSTIA-12.

Telefonoa: (943) 28 33 99

GRAFICAS SEMI - Plz. Lasala, 3 - S. S.

HARPIDE SARIA

Normala	2.500 pta.
Laguntzazkoa	pta.
Estatutik kanpo	3.500 pta.
Airez	5.400 pta.
Ale bakarra	75 pta.

aste-gíroa

LIBURVAK

LIBURUA
ARITZ BERAREN
ADARRAK, F. Artola
Sagarzazu «Bordari»-
R. Artola Sagarzazu;
Auzpoa, 168 o., 500
pta. Hondarribiko
eme-alabar

Hondarribiko zen-
bait seme-alabaren go-
bizitzaren nobela honek,
darama: gerra-aurre
eta gerra-ondoko eus-
kaldun familia pobre
batena; hitz gutxitan,
behartasun materiala,
eta harremanen abe-
rastasuna adierazten
zaigu. Gurasoen enbo-
rraren ingurutik «ada-
rrak» aldenduz doa-
haien pozak eta nahi-
gabeak. Herriko giroa
poliki ematen digu,
bertako hizkuntza na-
hasi-bizia erabiliaz

«SAN JUAN» I.
LITERATUR LE-
HIAKETA, Askoren
arteak; Tolosako Uda-
la, 120 o.
Udaletxe gu
go dira E
an Tol

ETA, A
n; Tolosako
120 o.
Udaletxe gutxi
egongo dira Euskal
Herri osoan Tolosakoa
bezain fuerte dabilta-
nak euskararen borro-
kan aurrera ateratze-
ko. Arlo horretan anto-
latzen diren gauzetatik
literatur lehiaketak
gogozkio honak
rootan. Iaz
uen lehen al
etek d

**ERDIKO ZIKLO-
KO HEZKUNTZA
HELBURUAK, Eus-
ko Jaurlaritzak, Hez-
kuntza Saila, 143 o.,
200 pta.**

Eusko Jaurlaritzako
Hezkuntza Sailak liburu hau atera du Erdiko Zikloko ikasketetan izango diren hezkuntza helburuak adierazteko. Helburu horiek oraindik ere legezkoak ez

EUSKO JAUR
Hezkuntza Salla Depo

"San Juan"
I. literatur lehiaketa
tolosa (1987)

aste honetaki

Alproja = gamberro, canalla

Altxor = Tesoro

Arbuiatu = Baztertu

Area = Hordar, arena

Artailu = Cuadro de pintura

Bortitz = Indartsu

Burmuin = Cuervo marino

Bürä, bürü = burua

Ehun = Oihal, lienzo

Frantximantak = «frantxu
teak»

Gainezkapen = Gainezka
egitea, derramarse

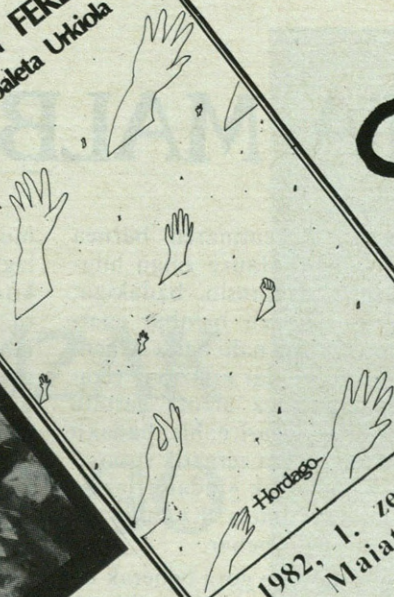
Garaitu = Irabazi, vencer
gatzatu = Mami, cuajada

gatzatu —
lait caille

Güti = Gutxi

Hanitz = Anitz, asko

KUAREN FERRE
Iñaki Zabaleta Urkiola

1982. 1. zenbakia, 125
82ko Maiatza, 125
Has gaitezen IV
a zer den e
Vasco

EL BARRIO MAL-
DITO, Felxi Ura-
bayen; Auñamendi,
263 o., 550 pta.
«Nobela nafar
ia definitzen
enen es

«Nobela nafarra»
bezala definitzen den
liburu honen egilea ia
duela berrogei urte hil
zela Espainian aski
ezaguna bazen ere, he-
men oso oihartzun txi-
kia izan dute bere
gitaratu dute bere no-
bela hau. «El barrio
maldito» izeneko a-
Egileak berak bizitua
ko Sanferminetako
etxe era

arizun
dute ber
Horregatik ar
tu dute bere no
hau. «El barrio
aldito» izenekoa.
Egileak berak bizitua-
ko Sanferminetako
deskripzio oso ona da-
kar, eta era berean
Arizkungo agoteen bi-
zitzan zentratzen da
nobelaren gaia. Nobela
aldi berean lirikoa eta
errealista dela esan
daiteke, eta interes
handiz irakurtzekoa
judarik gabe.

badira ere. Agintari-
tzaren Aldizkarian
agertu orduko legez-
koa izango dira behar
Kontutan hartu behar
da ere helburuak defi-
nitzen dituen liburusk
honekin batera beste
bat aterako dela.
orientabideetaz beste
hura. Liburuska bi hiz-
kuntzatan emana dago.
eta Lurralde Autono-
moko irakaskuntz etxe
eta irakasle guztiei es-
kainia da.

hiztegia

Hartzidura = Fermentación
Hatzeman = Harrapatu
Itaun = Galdera
Jite = Pasio
Karantza = Itxura, fisonomía
Laga = Utzi
Legami = Levadura
Liseritu = Lisertu, digerir

Paisaia = Paisaje
Panpin = Muñeco
Pufara = Tufo
Sendimentia = Sentimentua
Sobera = Gehiegi
Txiro = Apal, umil
Usü = Maiz, sarri
xede = helburu
Zio = motivo

Can't clip in

KUBA ETA MALBINAK

Argentina eta Inglaterraren politikaren hariak mugitzen dituztenak trankil geratu dira orain, Hego Atlantikoko gerra bukatuta. («gerra ez gudu baizik» izan dela diote junta-koek: galtzaileak, legea da, esan beharrekoa noski).

Zenbait jokabidek harritu naute gerra honetan; «gerra koskorra», deitu nion hasi zeneko artikulua batean. Eta helburuetan, ezin koskorragoa zirudien. Baina uste baino odol gehiago isuri da, uste baino negargarriago izan da. Bi gobernu horiek zer diren jakinik ere, uste baino miserableago jokatu dute.

Halabaina ez nau horrek harritu. Ez eta USA-tarrak inperioaren alde jartzeak ere.

Ageri den bezala, argentinarrak eta ingelesak, herri bezala, gerraren alde, nazionalista sutsu- egon balira, harrituko nintzen, bai. Baina hori (norainoko manipulazio efektiboak egin ditzaketen dakidalarik ere), nik behin ere ez dut sinesten.

Kubatarren jokaera garbiak harritu nau. Garbia diot, Argentinaren alde oso garbi azaldu direlako eta jarrrera argitsua iruditzen zaidalako.

Hain zuzen ere, argi faltak iluntzen dizkigu gauzak. Horregatik, ondo ulertu baino, esplikapen bat aurkitu nahirik, pisuzko «arrazoiak izango dituzte» esaten dugu, batzutan.

Argi haundirik ez eta, dugun apurrarekin saiatu behar dugu ordea.

Nik hiru faktore ikusten ditut: lehendabizi ekonomikoa, Kuba iraultzaileak dakigunez halako menpekotasunak izan ditu beti, eta nahiz eta hortik ateratzen hasia den, zenbait herrirekin, «ezin» ditu (ezin eztaba-dagarria, baina hurrengo baterako utziko dugu) loturak nola nahika hautsi. Egia da, hautsi beharrik ez zegoela, ixiltzea bazeul katela; orduan? Harremanak sendotzeko? «Kojuntura» berezi bat? (gauza gehiegi esplikatu nahi duten koiunturaz mintzatea ez zait gustokoa, baina badiraita).

Bigarrenik, Argentinaren barnea begiratuko dugu. Hauxe zaigu hilenena. Basatia errepresio, badakigu; eta errepresio honen hainbat agerpen. Besterik? Esan nahi baita Argentinako egungo «indar erlazioa» (erabiltzearen erabiltzez arrotz gertatu zaizkigun hitzekin ari nahiz, badakit ezaguna dugula. Eta zergatik suposatzen dut Kubatarrek «indar erlazio» hori aldatu nahi dutela? Ez dakidalariko, suposatu egin behar.

Gero nazioarteko gora beherak ditugu. Hauek garrantzi haundikoak dira, eta nahita ere ezin (eta ezin honi ez deritzot lehengoari bezin eztaba-dagarri) inoiz ahaztu **bi** «bloke» (kontuz: «bloke hauen izenabizenak oso aldakorrek dira) daudela oraingo

munduan. Bide nabar erantzun zidan laguna agurtu nahi dut, gisa honetako iritziek bultzatu bait zuten idaztera. Luzeago mereziko huke, baina labur esango diat, hirekin ados nagoela «zergatik ez izan utopiko, zergatik fatalista?» galdetzen duanean (bi «blokeetatik» bereizi ezinaz ari gintuan, orduan ere).

Adiskide, honelakotan, heuk errekonzitzen duan lez, gerrak mugatu ziguk utopia, gerrak!

Eta kapitalismoak dakartzan loturak ez ditut hemen aipatuko, sozialismoaz ari bainaiz, eta, Kubari dago-kionean, Sobietarrak non Kubatarrak han; edo, agian nabarmenago, USA-tarrak non Kubatarrek bestaldean. Malbinetan, hauxe ikusi dugu.

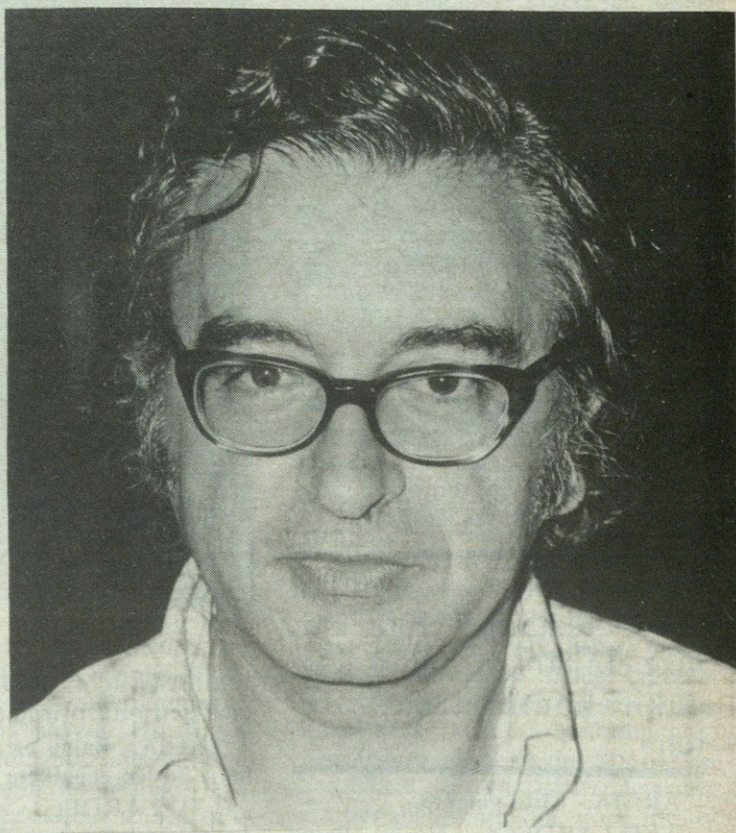
Ekonomia eta nazioartekoa: bi faktore determinazaile. (Determinazioarik gabe, baina kontutan hartzekoa, Hego eta Erdi-ameriketako herrian «nazio-artekotasuna» arraza eta beste). Argentinan gauzak aldatu nahia hirugarren faktore hau sinismen kontua da.

Gauzak horrela, nekez esan nezake Kubak zuzen jokatu duela. Gaitz da ulertzera ere iristea. Gero gainera, ulertzetik onartzera egoten den tartearegoke.

Pablo SASTRE

GAUZAK GARBIAGO AURKITU DITUT

Txillardegi berriz Euskal Herrian

Beti ikasten, Kaliforniara joan zitzaigun Txillardegi urtebeterako, ikastera. USAr. Dena haundia, mitoa, mundu berria, gure benetazko nagusia,...

Kronika ederrik bidali digu haruntza joan zenetik. Eta hala ere gauza gehiago kontatu diezaigun nahi dugu. Urrezko agertzen zaigun munstro hark benetan buztinezko hankak dituela geure buruari sinest arazi ezin diogulako-edo.

Gazte aurkitu dugu Txillardegi, beti bezala. Lan egiteko amorratzen, beti bezala.

ARGIA.- Hitz gutxitan azaldu nahi izanez gero, zer esango zenuke Estatu Batuetan aurkitu duzun giroaz?

TXILLARDEGI.- Estatu Batuez iritzi orokor bat emateko, denbora luzeago pasa behar litzateke han, jende mota gehiago gurutzatu, ingelesa hobeki menderatu, eskualde gehiagotan barrena ibili. Ez dakit nola esan. Estatu Batuetan 220 miloi biztanle bizi dira, eta Los Angeles-tik New York-era 5.500 km. daude: 25 aldiz Bilbo-Donostia; joan-da-etorria, ja-

kina... Nik Los Angeles ezagutu dut: zazpi miloi terdi biztanle, 130 km. luze eta 80 km. zabal... Ez dakit konturatzen zareten. Beharbada hiri txikiagoetan giroa hobea da, gizatarra goa nolazpait esateko. Los Angeles, dena dela, munstro bat da. Edozertarako kilometro piloa egin behar, eta kotxez egin behar (edo autobusez, autobusa dagoenean!). Ikaragarria da, benetan. Metrorik ez dago, eta trenik ere ez (Hegoalderantz ez bada). Kalera atera; eta, nahiz egu-

raldia oso maiz bikaina izan, halako garaje-pufara nabaitzen da normalean. Ez da itxura bakarrik: «unhealthful» maila (= osasunaren aurkakoa) askotan iristen da udan.

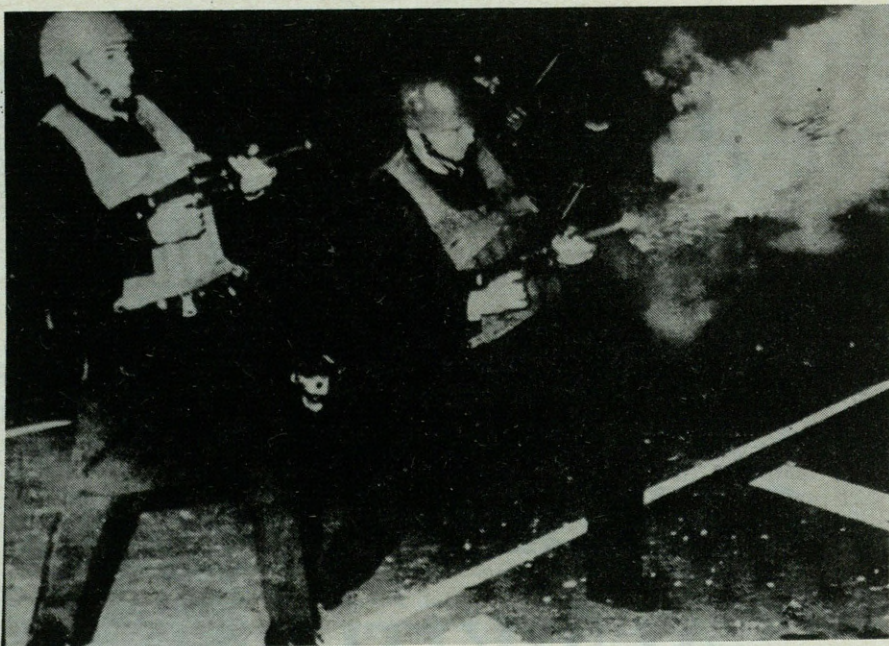
ARGIA.- Bai. Horrelako zerbait kondatu zenuen joan den urtean, bai. Baina zu Hizkuntzalaritza, Linguistika alegia, ikastera joan zinen, ez da? Eta ikastearen aldetik, zer diozu?

TXILLARDEGI.- Hango Unibertsitatean ikasi egiten da, eta erruz eta gogoz ikasi. Honetaz ez dago dudarik. Asteburuak ere ikasten pasatzea, guztiz **normala** da ni egon naizen U.C.L.A.-n; baina normala bide da Unibertsitate guztietan. Eta denek ikasten dute, ez banaka batzuek bakarrik. Ikasleak langile porrokatuak dira; eta ez ikastea, ezinezkoa da. Eta ia-ia atsedenaldirik gabe lan egiten da. Guztiz gogor. Irakasleek, era berean, ikasi eta ikertu egiten dute: nork bere sailean, egiazki azkeneko ikerketen mailan egoten saiatzen dira. Liburutegiak gaitzak dira (4 miloi liburu UCLA-ko Liburutegi Nagusian), eta liburuak benetan daude

ikasleen eskuetan: bai bertan irakurtzeko, bai etxera eramateko.

ARGIA.- Jendeak, beraz, ikasi besterik ez du egiten.

TXILLARDEGI.- Hor nonbait! Ameriketako gizartea teknokratikoa da erabat. Eta garaitzeko bide bakarra, tektokrazia horretan leku bat bilatzea duzu. Garaitzea, bestalde, **dollarretan** neurtzen da. Dirurik irabazten ez duena... ba, tontoa den seinale! Balio duenak, amerikarren ustez, garaitzen baitu tektokrazi-sistemako sail honetan edo hartan. Ingelesezt **guztiz** ondo ez dakiena, eta **dirurik** irabazten ez duena (diru dextente, alegia), **tontoa** den seinale. Estatu Batuetan **garaitu** egin behar da; garaitzea posible baita, omen, tontoa ez izatekotan (edo-ta alferra, jakina).

«Los Angeles: zazpi milioi t'erdi biztanle, 130 km. luze eta 80 km. zabal... Ez dakit konturatzen zareten».

ARGIA.- Mito galanta...

TXILLARDEGI.- Noski! Baina amerikatarrek hori sinesten dute, eta USA-ko demokrazia bezalakorik ez dagoela munduan ere bai. Askatasunari dagokionez, zer esanik ez: askatasuna han dago. Komunismoan, berriaz, ez dago askatasunik. Eta sozialismoa... mozorrutako komunismoa besteriz ez da. Mitterrand «kripto» bat besterik ez da. Eta Fraitzia gain-behera doa azkar: ekonomia gaizki, eta askatasuna okerrago. Reagan ondo ikusia da. Baina ekonomiaren egoera txarra da; eta honek galduko du. Ez inolaz ere Reaganen eskuindarkeria amorratuak.

ARGIA.- Hala ere, orain dela gutxi manifestazio gaitz bat izan da New York-en iskilu nuklearren kontra.

TXILLARDEGI.- Bai, egia da. Indar nuklearraren kontrako joera, azkartuz doa Estatu Batuetan. Diablo Canyon gelditua da. Baina San Onofre ere bai (Kalifornian beti). Eta gero eta beldur handiagoa dago han nuklearri buruz. Baina hau da kontzientzi sail bakarra. Bakarra ez: El Salvador, «another Vietnam» han esaten denez, kezka iturria da: gaitzek ez dute, Saigon-en bezala, alferrik hil nahi. Ikuspegi hau triste da, jakina; baina ez dute gerrarik nahi.

Eta El Salvador, Guatemala, Nicaragua, gerra-iturri iruditzen zaizkie.

ARGIA.- Baina ez al dute ikusten herri horien zapalketa osoa?

TXILLARDEGI.- Ez dut uste. Propagandak esaten duenez (eta han propagandarik merkeena da nagusi prentsan eta telebistan) **Amerika-Erdian «komunismoa» ari da nagusitzen: Errusia eta Kuba.** Castro-ri tenedorea baizik ez zaio falta deabrua bera izateko. «Vade retro»! Sandinistak **Errusiaren eta Kubaren** aintzindaritzza baizik ez dira. Nicaraguan, gainera, jakina denez, «askatasunik ez dago». Eta, bapatean, «Comandante Cero» da askatasun horren eredu...

ARGIA.- Eta chicanoak zer?

TXILLARDEGI.- Oso nekez uler daiteke hemendik txikanoen arazoa. Jakina, hizkuntzaren aldetik antza badu txikanoen arazoak gurearekin. Baina txikanoek ez dute (oro har, jakina) txikano izan nahi. Izkutatu egiten dute beren txikanoetasuna. Hemen orain dela mende bat ikusten zena gertatzen zaie: espāñolez mintzatzea irain bat iruditzen zaie: «¿A qué vienen esas confianzas?». Txikanoak eta gainerako «latino»ak, bestalde, egoera berdintsuan daude; eta bertako parrak dira, indioak eta beltzak bezala. Ez legez, ez beti. Kontuz. Los Angeles-ko alkatea beltza da, esate baterako. Baina **diglosia, are arrazakeria** ere, oso nabarmen daude Los Angeles-en.

ARGIA.- Auzo berezitan bizi dira, beraz?

TXILLARDEGI.- Legez ez, jakina. Baina «East Los Angeles» eskualdean, gehhiengoa dira hispanofonoak. Hark Mexiko ematen du. Baina UCLA-ren inguruetan, Beverly Hills-en edo Santa Monica-n ez da horrelakorik gertatzen. Pratkan, beraz, auzo bereziak daude. Guztiz. Autobusetan, esaten baterako, espāñola da nagusi. Baina UCLA-n egunero argitaratzen den «Bruins» egunkarian, sekula ez dut artikulu bakar

«Reagan ondo ikusia da. Baina ekonomiaren egoera txarra da; eta horrek galduko du. Ez bere eskuindarkeria amorratuak».

bat ikusi espāñolez... Nahiz Los Angeles-ko erditsua hispanofonoa izan. «La Opinión» egunkaria, horretara, txiroen eta gizarajoen egunkaria da. Jende dotoreak «Los Angeles Times» irakurtzen du...

ARGIA.- Hizkuntza da klase-ezau-garria, beraz...

TXILLARDEGI.- Han ingelesez «oraindik ez dakiena»... ba, esan dizudan bezala, berak jakingo du zergatik den. Baina tonto seinale garbia da... Txikanoak, beraz, ingelesez ez

dakitenean, tontoak, alferrak, lapurak, eta abar. Ziur. Ingeleseztan **ongi** ez dakienak, **jai** dauka. **Baina osoki jai.** Ez Euskal Herrian bezala... «arinaiztarrak», «por razones operativas», eta abar. Ez. Hizkuntza ez dakiena, **kito.** Asimilatze eta ingelestze joera, beraz, guztiz azkarra da: latinoek, txikanoek, eta hispanofonoek,

«Los Angeles-ko alkatea beltza da. Baina diglosia, are arrazakeria ere, oso nabarmen daude Los Angeles-en».

integratu egin nahi dute. Ez dute aipatu ere nahi beren txikantotasuna. Desnaziotartu egin nahi dute, ahalik eta azkarrenik. Eta, normalean, gurasoek ez diete espainola irakasten seme-alabei. Zertarako «lacrà» hori? «Lacrà» bakarrik ez: espainol-doinuak berak, kalte baizik ez baitu ekartzen. Hispanotasuna? **Ahaztu.** Beste-rik ez.

ARGIA.- Eta euskaldunak han?

TXILLARDEGI.- Gauza bera. Etortzerakoan, eta jadanik hirugarren aldiz, Boise-etik pasa nintzen. (Los Angeles-ko Chino-ra ez naiz azaldu; iristean Euskal Etxera bidali nuen agur-eskutitzak erantzunik ez baitzuen merezi izan...). Hango «euskaldunak»? Helburu bakar bat: ez dezatela gure seme-alabek ezagu, guk

ingelesarekin ezagutu dugun infernua. Etxean ingelesez, eta kito. Euskara zertarako? Txikanoek gaztelania ahaztutzen badute, zertarako nahi ote lukete euskaldun jatorrizko amerikatarrek euskara kaiku hau? Zertarako? Zertarako hemen bertan folklorekeriatik irten ezinik hiltzen ari delarik? Hango «amerikanuek»... **euskalduntasuna ahaztu.** Horra helburua. Integratu, integratu, eta integratu. Bestetasunaren ifernuari laga, eta «besteak bezalakoa» izan. Ez dut uste berezkuntza asko egin daitekeenik Amerika osoan (Hego Amerika barne, jakina beste modu batera). Ez dago «Segunda Euzkadi»rik. Ezetz!

ARGIA.- Eta hemen nola aurkitu duzu gauza?

TXILLARDEGI.- Hobeto ez nuke esango. Baina garbiago bai. Lan urte garratz honetan, moztarroak erori dira, eta nor zer den eta nora doan garbi ikusi da. 1975-an ez zen ikusten. Nik konfiantza osoa dut: **abertzale ez diren indarrak, behera joango dira;** nahiz euskal siglak eraman. Abertzaleek aurrera egingo dute. Zazpi urtez ikusi eta ikasi dugunak, bere fruitua ekarriko du. Eta fruitua hau baizik ezin izan: abertzaletasuna eta berjabetasun-nahia, gora. Bestelako «rollo»ekin etorriko direnak, bestetan bezala, eta azkarkiagoragian, putzura. **«Gora Euskadi Askatuta»** oihuak, geroztik eta etorkizun handiagoragor du. Nik ez dut dudarik egiten. Eta Calvo Sotelo ere ez.

«Hango «euskaldunak»? Helburu bakar bat: ez dezatela gure seme-alabek ezagutu, guk ingelesarekin ezagutu dugun infernua. Etxean ingelesez eta kito.»

Gure arteko «rollo»aren ez dute oraindik sinesten... Burugogorak dira gizajak. Herriak erakutsiko die bidea ostikoka... Besteei buruz, berriz, zer esango? Gure arazoa egurra emanez eta LOAPA-k onarrera-ziz zapaldu nahi gaituztenez... erantzun bakar bat bururatzen zait: **Gora Euskadi Askatuta!** Baina bihotzez, praktikaz, eta hizkuntzak ez bestek eman dezakeen oinarri sendoz.

LASTER PETTE BASABURU

Gogor ari omen dira lanean Pagolakoak beren pastoralara prestatzen. Jadanik egunak ere jakin erazi dituzte: uztailaren 25ean eta abuztuaren leian emango dute jendaurrean Junes Cazenavek prestatu duen obra hau. Pette Basabürü.

Jakin ahal izan dugunez, obra honekin ere Junes Cazenavek, «Santa Garazi» bere aurreko pastoralarekin bezala, Zuberoko pastoraletan usadio zena hausten du: historio zaharrak kontatzea. Etxahunek santuen historiak kontatzetik gertaera «laiko»etarako urratsa eman zuen bezala, Junes Cazenavek, Larraiñeko apezka bera, egungo erreallitateari zuzenkiago loturiko kontakizun batzuk eskaintzen dizkigu.

Ez dira guti izango Zubero aldean aide berri hauek ontzat hartuko ez dituztenak. Maxkaradan Dubosc aipatzeak zenbait min egingo zion bezala.

Ea ongi prestatzen duzuen. Eta Espainiako patriaren egunean, ttaka!, gu Zuberoan.

TRIUNFO ETA EUSKALDUN «ANTEDILUVIANO»AK

Atzo bertan enteratu gara «Triunfo» aldizkaria desagertu dela. Ez da dotorea hildakoez gaizki esaka ihardutea, baina bueno... irakur ezazue hau. Rok musikaz da.

«En otras regiones españolas también hay francotiradores de puntería desigual. Los más favorecidos son del Norte, como los grupos «Puskarra», «Mogollón» y «UHF», los tres de San Sebastián y a medio camino entre el **pop euskaldun** de los primeros y el **punk postbatasuna** de los últimos... vendedores de muchos miles de copias en Euskadi y Madrid... para demostrar que no toda la juventud vasca se deja seducir por **ciertas tendencias guerreras antediluvianas**». Ekaineko Triunfo.

Inguruko zimaurreak garbitzen bere fularrik sekula bustiko ez duen intelijentsia zoriontsuaren mixeria! Azkenean Shanti Records aurrerazale...

GURE IRRATIA: GOIZERO

Arazo askoren ondorioz «Gure Irratia» delakoak bere emankizunak larunbatetara mugatu zituela esan genuen beste batean. Orain berriz, goizero zazpietatik eguerdira arte arituko dela jakin dugu, joan den astetik aurrera.

Dakizuen bezala, euskara hutsez ari den irrati bakarra dugu. Ez du publizitaterik sartzen (hori Frantziko Estatuan teoriarik behintzat debekatua dago) eta entzule eta adiskideek ematen dioten diru laguntzaz bizi da. Horretarako abonamendu gisako orri batzuk zabalduak dituzte, hilero 50 edo 100 franko ordaintzeko jendea konprometitu dadin. Animatzen bazarete:

Musée Basque

Rue Marengo

64100 Baiona, hor aurkituko duzue GURE IRRATIA.

FMko 94,5 MHzetan emititzen dute, eta Lapurdi osoaz gain Baxenafarroako gainetan ere entzuten omen da. Gipuzkoa aldean ere, aparato ona dutenek, kosta aldean batipat, ziurrenik entzun ahal izango dute.

Egizu proba. Eta entzuten baduzu zergatik ez diguzu ARGIAra deitzen?

SEASKAKO GOSE GREBALARI BAT OSPITALERA

Hori da gaur bertan, erredazioa isterakoan, jaso dugun berria. Ez da harritzekoa. SEASKA inguruan mugitzen den jendea bestalde mugimendu izugarria agertzen ari da. Manifestaldiak, Borden entzerratzea, irakaskuntzako buruen bulegoetatik jo ta ke,...

Mitterrand Espainian bitartean. Bi estatuen arteko sua pittin bat epeldu nahiz. Estradizio akordioa berritu eta aldatu beharra dagoela,...

Espainiako agintariei gertatu zaien bezala, ez dira konturatzen frantsesak SEASKAekin egiten ari diren hanka sartzeaz. Abertzale mundu guztia helburu batean elkartua, frantsesak ezker eta eskuin berdina direla gero eta jende gehiago sinesten, euskaltzale «garbiak» gero eta gehiago politizatzen, abertzalegoa hedatzen.

XABIER DOMIN- GORI ARRAPOS- TUZ

Badakizue orain dela bi aste «Cam-
bio 16»k argiratu zuela artíkulo bat
Errenderiari buruz. Aste honetan
«Punto y Hora»n agertzen da eskutitz
bat erantzuna eman nahiean. Hauxe
da:

«X.D., no ha ido a investigar
nada, a conocer la realidad tal cual es
y a escribir luego sobre ella, que es lo
que todo periodista que se precie de
honesto debería hacer. Por el contra-
rio, X.D., tenía una misión deter-
minada que cumplir trazada de ante-
mano: intentar ensuciar y vapulear al
movimiento revolucionario y radical
de Orereta. Y punto. A eso ha venido
y no a otra cosa. Independientemente
de que lo haya hecho por encargo o le
haya salido de sus propias entrañas
que rezuman antivasquismo por to-
dos los poros.

X.D. tenía que intentar fomentar,
en la línea del más rancio nacionalis-
mo gran español, los enfrentamientos
entre la población de origen vasco y
la no nacida aquí.

Tenía que intentar provocar a las
gentes radicales de nuestro pueblo,
con la esperanza de que se desataran
así reacciones desmedidas que dieran
coartada a sus patrañas. Todo era vá-
lido con tal de crear una corriente de
opinión hostil al movimiento aber-
tazale. Tenía que intentar pintar la si-
tuación de Rentería con trazos ne-
gros y caóticos. «Mano dura es lo que
hace falta aquí», es la idea por la que
con otras palabras, clama el señor
Domingo. ¿Cómo no justificar en se-
mejantes condiciones, intervención
sin contemplaciones de los cuerpos
policiales? ¿Será éste el preludio de la

adopción de una serie de medidas es-
pecialmente duras contra nuestro
pueblo, destinadas a hacer brillar la
ley y el orden? Mucho me temo que
sí.

En cualquier caso lo que sí parece
fuera de toda duda es que este artícu-
lo de C-16 no tiene nada de casual.
Más bien parece dictado por el Esta-
do mayor de la reacción. Triste papel
el del señor Domingo.

Por fortuna, el trabajo periodístico
es tan burdo que se descalifica por sí
mismo y descalifica asimismo a su
autor. Por esta razón creo que está
sobradamente de sobra tratar de res-
ponder uno por uno a los múltiples
embustes y deformaciones groseras
de la realidad que en él se vierten.

Examinándolo desde otro punto de
vista, ocurre además que, bien mira-
do, el reportaje contiene no pocas ra-
zones para que todos los luchadores
de nuestro txoko se sientan halaga-
dos. ¿A qué población no le gustaría,
por poner un pequeño ejemplo nada
más, que las fuerzas represivas no pi-
saran sus calles desde hace más de un
año? ¡No caerá esa breva! Esa histo-
ria es el reconocimiento expreso de
que el movimiento de resistencia con-
tra la asfixiante opresión que nos in-
vade por todas partes continúa vivo y
pujante en Orereta. Gracias, pues, al
Sr. X.D.»

Sinatzen duenak «un asambleista
esquizofrénico de Orereta» du izena.

MILITARRAK, MILITARREN EPAILE

Aste honetan aldizkari guztietan
dugu rollo berdina, golpisten senten-
tziak. Batzuek ondo dagoela, besteek
ezetz, baina ia inork ez du esaten bera
beldur denik. «El Papsu»tik hartu
dugu testu bat:

«Las reacciones ante las sentencias
por el intento de instaurar una tiranía
en España el pasado 23 de febrero
han sido casi unánimes: despropor-
cionadas, inadecuadas, insuficientes.
Los grupos políticos en general se
han manifestado incómodos ante lo
que más bien parece ser un cachon-
deo. Sólo Fraga traga y por eso hizo
salir a su acólito el Vestringe para
que no dijera nada no sea que se le
viera demasiado el plumero dictato-
rial.

Lo más cachondo del caso es que
tanto a los líderes de los partidos po-
líticos que han criticado la sentencia
como al que suscribe le pueden caer
más años por discrepar que a los que
encañonaron a los diputados durante
17 horas.

El gobierno ha manifestado ya su
intención de recurrir ante el supremo.
Bien está. Pero debemos recordar al
gobierno que si ahora se ve en papel
tan poco airoso es por su propia cul-
pa. Que los militares juzguen a los
militares es una jilipollez tan grande
como el que los médicos juzguen a los
médicos o los arquitectos a los arqui-
tectos, los periodistas a los periodistas.
La unidad de jurisdicción que la
Constitución reconoce exige ya la su-
presión de los tribunales militares y la
igualdad de todos los militares ante la
ley. En definitiva, y si hacemos caso
de la sentencia del tribunal está claro
que se puede haber pasado por una
academia militar y acabar siendo un
delincuente exactamente igual que
otro ciudadano cualquiera».

herriko plaza

GASTEIZKO HERRITIK DATOR NOTIZIA

(Bietako batek behintzat badu bere grazia...)

Badakigu jakin, istorio xelebreak mundu guztian gertatzen direla, gerta daitezkeela, ere bai, baina irakurtzen hasi aurretik begira itzazue ondoko argazki bi hauek.

LEHEN NOTIZIA:

GASTEIZ (iaz 800. urtemuga baldin bazen behintzat) orain 801 urte sortutako hiri bat dugu, hantxe, alde zaharreko ZAPATERIA kalean, kantoi batetako elkartearen atean, honela dio: AK-TXIKIS... informazio handirik gabe istorio honen nola halako ipuintxoak osatuko dizuet...

Duela mordoxka bat urtetik orain gutxi arte, kanpotar asko iritsi zen hona, Euskal Herrira, heuren lurraldeetako etxeak, soroak, senideak e.a. utzi eta bizitza berri bat irekitzeko itxaropenean, ez da beraz harritzekoa honelako egoeran bizi den jendeak elkarrekin sortzea. Batak bestearen babesa eta elkar laguntza, istimatzeko gauzak izaten bait dira. Jaio berria den umeari izena ipini behar zaio, zein eta nola? Pepe, Joxe, Paco, Patxi, Manolo, Imanol, Loli, Nekane, Junkal, Jaxinto, edo Joxe Auxtin... betiko dilema!! era berean sortu berria zen elkarrengatik izen bat aukeratu beharrean ziren... eta izena euskaraz ipintzea erabaki zuten, ez zitzaion ilusiorik falta, borondatea ere ezin hobia eta LOS PEQUES edo antzeko bat hartu eta euskeratzen hasi ziren (ez zeuzkaten noski gaur egun dauzkagun hiztegi eta bestelako medio handirik)... obra, ola, oreja, ozono, pato, pelo, peon, peque, zoño a qué está!! PEQUE-TXIKI, pluralen TXIKIS eta Los-Las, AK; orduan AK-TXIKIS... eta gaur arte. Niretzat ez da istorio grabea, baizik eta gertaera sinpatikoa. Bada EUSKARAZ hitz bat ere egiten ez den EUSKAL IZENENKO elkarte franko. Baina lehengo istoriak bizirik irausten duen artean, begira gaurkotasuna duen beste honi (orain aste bete ateratako argazki honi).

BIGARREN NOTIZIA:

Oker ez banabil hau ere GASTEIZtik datorrena.

EZETZ BERTAN ZAZPI AKATS AURKITU?

Zazpi, zazpi bakarrik? - norbaitek galdetuko du, bostgarren lerroa hartu eta bost hitzetatik lau gaizki daude eta. «Faltak» sobran daude eta arrazoirik ez zaizu falta.

LAN: TRENBIDE AZPICO PASABIDE VILLABONAN.

LANA: TRENBIDE AZPICO PASABIDEA VILLABONAN.

Trenbide ordeztu Trenbide ipiniz gero bostetik bostak txarto!!

Nahiz eta gauza asko diskutigarri izan, puntutxo batzuk ikuitzera noa.

1) Mila arazo eta arrazoigatik jende asko behar bezala eskolatu gabe gelditu dira, Euskal Herritik kanpo eta barruan ere, nahi baino jende gehiago «analfabetoa» da, aurki daitezkeen adibideetatik, gutxi batzuek:

Hemengo baserritarrek, sagardi,

langa eta bideetan errotuloak jarri, jartzen dituzte, gehienetan sagar lapurtzea eta «domingero» gisa belar zapaltzea joaten garen kalekumeontzat, «SE PROIBE PASAR», «PROHIBIDO EL PASO», «TERRENO PARTICULAR», «NO LABAR COCHES» eta antzekoak edo Alcantara inguruan, turismoa dela eta ez dela «SE ARQUILA ESTE CHALE», «SE INPRIMEN CAMISetas», o «SE VENDEN ANBURGUESAS» irakurtzea ez dakit bakoitzarentzat zein puntutarainoko grabetasuna izango duen baina enpleman behar duenak ANALFABETO AZALTZEA bai dela GRABEA?

2) Bere egunean, hain eztabaidatua izan ondoren EUSKO JAURLARITZA izen ofizialtzat hartzea erabaki bazen, eta Euskarari «Prioritate» piska bat eman nahi badiogu, badiotzue, NOIZ ARTE iraungo du EUSKO JAURLARITZA-GOBIERNO VASCO, binomioak?? Herri batek bere agintarien izena ikasteko ez du horrenbeste denborarik behar nik uste.

3) Letraren neurriak: Ahal denean Euskaraz bakarrik jarri behar litzateke, ezinezkoa balitz, Euskerazkoa handiagoa, merezi duen lekua emanaz (ezer merezi badu behintzat) Orain dela ARGIA batzu Tolosako Udalaren EUSKARA KALERA kanpainan komentatzen zen bezala.

4) Grafiaren bereizketa: Euskaraz idatzitakoetan letra tipoa Euskalduna erabiltzeagatik Euskaldunago azaldu nahi, ala?

5) Informazioak garbia behar du, ahalik eta garbiena, norbait despistatu nahian ez bagabiltza behintzat. Erdaldunak ahal den ondoena ulertzeko moduan, garbikeriak ekar ditzakean arazoak kontutan izanik, ERREPIDE adibidez.

Informazioa ez dago errepikatu beharrik, errepikapenak kendu egin behar dira, N-1 P.K. - 447 Nazional 1, Punto Kilométrico 447 esan nahi duela pentsatzen dut eta zenbakiak euskeraz berdinak dira.

BIDEGILEA, CONSTRUCTOR jartzean DRAGADOS Y CONSTRUCCIONES S.A., enpresaren

izena bi bider jarri ez den arrazoi berberagatik.

* * *

Gaizki dauden gauzei KRITIKA eta ondo daudenei ZORIONAK, makina jende joan da ORIA ibaira puntu beltz honetan (ni behin lekuko), bidea estutzen den kurba edo biragunean trenbide azpiko pasabidea dagoeneko ia amaiturik dago eta behar beharrezkoa zela nork uka?

Bien bitartean, irakurle, DONOSTIATIK TOLOSARako bidean, BILLABONA baino lehen aipaturiko lekura iristen haizenean, «zienta beinten» etorri eta «terzera» sartu berria duanean, hire kuriositatea ase nahirik, errotulo honetako informazioa irakurtzen hasten bahaiz, bada-kik nora hoan? putzura zuzen zuzenean.

EZETZ JAUNAK EZETZ, Euskal Herria euskalduntzeko itxura egitea EZ DELA NAHIKO, hori JUSTIFIKAZIO HUTSA besterik ez dela, ASMOA, GOGOIA eta INTENTZIOA (intentzio ona noski) behar dira, eta horretaz gain AK-

TXIKISekoen borondatea eta ilusioa ipini gutxienez.

Kuriositateak bultzaturik ezagututakoak, kuriositate bezala kontatu nahi nituzke hurrengorako ere bada-go zer kontatua.

Josu IZTUETA

ARGIAREN HARPIDEDUN IZAN NAHI DUT

IZEN-DEITURAK

helbidea

HERRIA

PROBINTZIA

**KONTU HONETATIK KOBRA EZAZUE NIRE
HARPIDE-SARIA**

BANKU EDO AURREZKI KUTXA

SUKURTSALA

ZENBAKIA

Sinadura:

ARGIA
k/Virgen del Carmen z/g

Ramonenea behea

Donostia-12 T: 283399

kirolzaleen zerbitzutan

miner

donostia

271050 eta 270447

AUZMENDI

JAZTEKO MILA AUKERA, BAINA AUZMENDI
BAKARRA DUGU.

SASTRE VERGARA, 1 DONOSTIako ESTILOA

YOGHOURTA JAKI BERRI BAT OTE?

Orain dela zenbait aste aldizkari honetarako idatzitako artikulu batean (ik. 1981-ko Maiatzaren 17.ko ARGIA-n: «Garagardo-gintzaz») hitz hauek idatzi nituen: «Beste zenbait gauzaren artean bezala edari kontutan ere modak daudela dirudi...». Han garagardoa hartu nuen gaitzat. Gaur hitz ia ber-berak errepika ditzakegu yoghourt jakiari buruz. Orain dela hamabosten bat urte, gutxi gorabehera, nork ezagutzen zuen jaki hau? Oker ez banago, garai hartan yoghourt bat erostera botiketara jo behar zen; orain, aldiz, edozein janari dendatan aurki dezakegun zer-bait da.

Herri asko eta askotan antzinatik esnea tratatua izan da. Helburua batzutan, iraunpen handiagoa lortzea zen. Bestetan, aldiz, beste janari-mota bat erdiestea. Baina beti, emandako prozesuaren ondorio bezala, esnea ez den beste zerbait agertzen da. Gure artean eta gazta alde batera utzirik, ezagunena «mamia» edo «gatzatua» daukagu. Esnearen bidez lortutako produktuen artean eta munduan zabalduenak esne azidozkoak dira. Herodotok dioenez, eszitek zahagitan sartutako behor-esnea kolpa-

tu ondoren «gantz» berezi bat lortzen zuten. Esandako bide honetaz, behor-esnetik gantza erdiestea oso zaila da, esne hori koipe aldetik oso txirra delako. Baina metodo hori eta kirgisek beren «kumys»-a lortzeko erabiltzen duten ohizko bidea, oso ados daude. Hala ere, gaur egun eza-pairik gabe munduan zehar esnea azidozko produktuen arteko ezagunena yoghourta dugu.

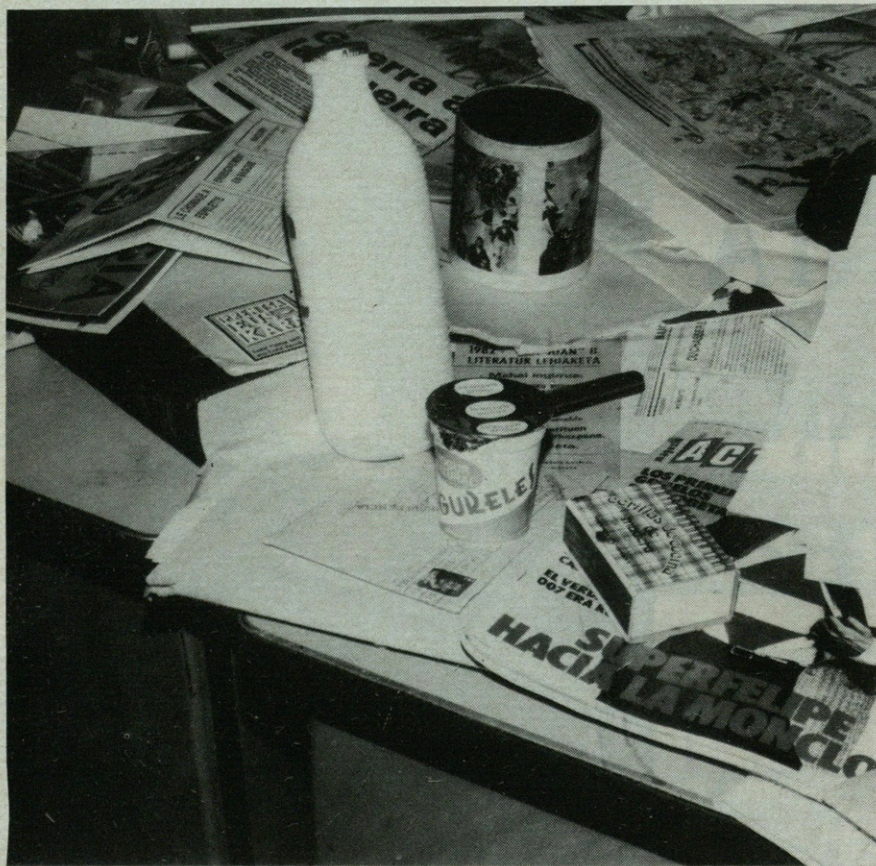
Balkanetako herrietan yoghourta oso antzinatik ezagutzen da. Produktu honi Turkian «yaoert» esaten zioten eta gehienetan bufalo-esneaz egiten zuten. Hala ere, batzutan ahuntz edo ardi-esnea ere erabiltzen zuten. Gaur egun, aldiz, honetarako behi-esnea erabiltzen da bereziki.

Yoghourta egiteko, bi bide daude: baten arabera esneari loditzeko irakite luze bat eragiten zaio. Gero, hogueitamar gradutara hoztu eta «maia» deitutako legamia botatzen zaio; esandako tenperaturan laupabost

ordu eduki ondoren, gatzatu egiten da eta labana batez ebaki daitekeen produktu bat eradiesten da, hots, yoghourt. Legamia, euri-ura esne azidoarekin nahastuz lortzen da. Gureganaraino ekialdetik etorritako legamia, airez lehortutako eta gatzurik gabeko yoghourtaren zumua da.

Beste bidea, gaurko bide industriala da: esnea berrogeitabost/berrogeitamar gradutaraino berotzen da. Orduan, legamia botatzen zaio. Berehala, mikroorganismoak birsortzen hasten dira hartzidurari hasiera emanaz, hartzidura honetan, esnearen azukrea (laktosa) azido laktiko bihurtzen da. Azido honek ematen dio yoghourtari bere zapore berezia. Gaur egun, prozesu guzti hau tenperatura kontrolatzeko erreaktore handi batzuetan egiten da. Azkenik, ezagutzen dugun esne-masa gatzatu hori behar den ontzietan sartu ondoren, salmentara eramateko prest geratzen da.

Yoghourta hotza eduki behar da. Bestela, kontrolik gabeko hartidura-
ren bat edo beste gerta daiteke eta
osasunerako kaltegarria izan daite-
keen zerbaite bihurtu. Produktu
hauek ontziratu ondoren arriskurik
gabe, hogeiegun, gutxi gorabehera,
iraun dezake. Horregatik eta gaurko
legeen arabera, yoghurt bakoitzaren
ontzian epe horren azkeneko egunak
idatzita egon behar du. Egundori
gainditu izan ondoren, yoghurt hori
jatea arriskutsua izan daiteke.

Esandako hartidura honen bidez
lortutako produktu hau, esnea bera,
baino errazago liseritzen da: daraman
azido laktikoa heste-aktibitatearen
kilikagarria da eta. Beste aldetik,
toxinen hazkuntzari eragozpena jar-
tzen dio eta hestetarako kaltegarri
izan daitekeen zenbait hartidur pro-
zesu mugatzen du. Horrez gainera,
yoghourtak daraman glukosa, ener-
gia aldetik oso aberatsa dela esan be-
har da. Guzti hau dela eta, yoghurt
haurren elikadurarako oso egokia da:

liseritzen erraza eta elikadura-balio
handikoa, A eta D bitaminak darama-
lako.

Yoghourta herri aurreratuetan
asko eta asko hartzen den jaki-mota
da. Azken urte hauetan etxean bertan
egiteko aukera ematen da; horretara-
ko eta prozesu industrialean ematen
diren urratsak etxean era egoki batez
eman ahal izateko, aparatu egoki eta
merke batzuk diseinatuak izan dira
eta salmentan daude.

Merkatuak yoghurtak era desber-
dinetan aurki ditzakegu: «**Naturala**»;
Esan dugun bezala egindakoa eta,
besterik ez bada esaten, behi-esnez-
koa. Esnegainik gabekoa, bestea be-
zalakoa da, baina egiteko, esnegainik
gabeko esnetik abiatzen da. **Frutadu-
na**: Bere zaporea goxoagoa egitega-
tik fruta-puska batzuk daramatza.
Horretarako esnean fruta-puska ho-
riek (eta behar diren finkatzaileak,
usainemaile eta kontserbatzaileak)
jartzen dira eta gero nahaste horri be-
tiko prozesua ematen zaio.

Fruta-zaporeduna: Hauei fruta-
puskak bota beharrean beren zu-
muak botatzen zaizkie.

Azkenik, eta lehen esan dugun be-
zala, **etxean egindakoa** daukagu. Ho-
netan nahi dugun kalitateko esnea
erabil dezakegu, legamia, berriz, bo-
tiketan eros daiteke. Prezio aldetik
polito aurreratzen da azkeneko mota
honekin.

Artikulu honi bukaera emateko,
yoghourt bat erosterakoan kontutan
eduki behar ditugun oharrak emango
ditugu:

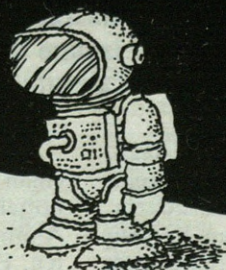
- Kontserbaziorako ekipamendu
ona duten dendetan erosi. Eros-
terakoan hozkailutik ematen ez
badigute, arbuia.
- Ontziaren itxituraren hermeti-
kotasuna egiaztatu. Ondo ez
balego ez hartu.
- Beirazko potoak plastikoak bai-
no egokiagoak dira, nahiz eta
azkeneko hauek txarrak izan ez.
- Frutadun yoghurt eskatzera-
koan, benetan frutazkoa (eta ez
fruta-zaporeduna) dela egiaztatu.
Askotan potoan berezitasun
hau ez dago oso argi adierazita
eta huts egin dezakegu.
- Ireki ondoren itxura bikortsua,
trinkotasun gutxikoa edo usain
nahiz zapore garratzegikoa su-
matzen badugu arbuia egin
behar dugu.
- Batzutan eta yoghurtaren goi-
ko partean gazura gehiegi ikus-
ten da. Hau ez da yoghurtaren
aldeko seinale baina bere kont-
sumoarekiko ez digu ezer adie-
razten.

Azken-azkeneko urte hauetan gure
gaztedia gure garaikokoa baino de-
xentez luzeago eta gorputz aldetik
egokiago dela diote. Batzuek diote-
nez diferentzia zera datza: gure
haurtaroko elikaduran yoghurtak
ez zuen partetik hartzen eta oraingo
hauetan bai. Horregatik, kaletan ze-
har, hainbat «yoghourt» ikusten da
gure begi aurrean. Dena dela, gaurtik
aurrerantz eta bada ez bada ere nik yog-
hurtari bai: zuek? On dagizuela!

Elhuyarreko Luis M. Bandres

ROYALTY
ROYALTY

9/11

UDAZKENEAN, «LA VOZ» KALEAN

Datorren udazkenean, bitartean gauza harrigarriak gertatzen ez bada, Euskadik egunkari berri bat izango du. «La Voz de España» eta «Unidad» egunkarietako langileak ez dira geldituta egon azken bi urte hauetan.

Proiektu batzuk porrot egin ondoren, azkenik bi egunkari horietako larogeitamar langilek elkarrekin berria sortuko dute eta lanean hasiko dira berriro. Egunkari berri horrek «La Voz» izango du izena. Eta urriaren azken igandean kaleratzea dute asmoa.

Proiektua oso aurreratuta dago. Momentuz, hortxe daude larogeita hamar pertsona horien giza-indarra. Hori ez da gutxi kontutan hartzen badugu bakoitzaren firmaren atzetik dirua dagoela. Bakoitzak, egunkari hau aurrera ateratzeko, miloi bat pezeta jarri beharko du.

Horietatik, berrogeitamar «La Voz de España»-n eta «Unidad»-en ibilitakoak dira. Konkreteki, hamahiru kazetari, Administrazioako bost langile eta tailerretako hogeitamabi langile. Datu hauek nahiko adierazgarriak dira. Kazetari batzu beste zenbait komunikabidetara zihoazen bitartean, tailerretako langileak izan dira proiektu honetan gehien lan egin dutenak.

«La Voz»-ek honela banatuko ditu langileak: berrogei pertsona kazetari-lanetan, hamar Administrazioan, eta beste berrogei tailerretan.

Ekainaren 29an lehen pausu legala eman zuten larogeita hamar sortzaile horiek. Egun horretan «Sociedad Anónima Laboral» delakoa sortu zuten. Esan bezala, bakoitzak bere milioia jarriko du, eta ondoren «Fondo Nacional de Protección al Trabajo»-ri eta zenbait Aurrezki Kutxari kredituak eskatuko dizkiete.

PATRONATU BATEN GIDARITZAPEAN

«La Voz»-ek egitura berezia izango du. Izan ere, bere helburua ere nahiko berezia da. Egunkari honek «publikoa» izan nahi du. Baina nola ulertzen da «publikotasuna»? Horretarako kronologian atzera jo behar da.

Madrilgo Gobernuak «La Voz de España» eta «Unidad» itxi zituzten, bertako langileek prentsa publikoa eskatu zuten lehen momentutik.

Konkreteki, Eusko Parlamentuaren parte hartzea proposatu zuten. Hauxe zen bidea: hasiera batetan Patronatu bat sortu. Erakunde horrek egunkariaren gidaritza hartuko luke. Baina barruan ez Parlamentua bakarrik. Horrekin batera, Patronatuan sindikatuek, hiri-mugimenduek, kultur erakundeek eta bertako langileek izango lituzkete beren ordezkariak.

PNV, ELA eta USO, AURKA

Proposamen hau aurrera ateratzeko PNVren baiezkoa behar zen. Eta alderdi jeltzaleak ezezkoa eman zuen. Gauzak horrela, proiektuaren bultzagileek beste bide bat hartu behar izan zuten azken orduan.

Parlamentua alde batetara utzi eta Patronatu zabal bat osatu nahian lanean hasi ziren. Zenbait alderdi politikorengana jo zuten laguntza eske eta, dirudienez, batzuk errezeloz hartu zuten ideia. «La Voz de España»-ren antzeko egunkari bat bultzatzeko arriskua ikusten zuten alderdi politiko batetako arduradunek. Pentsa daiteke PSE-PSOE dela alderdi hori.

Horrezaz gain, langileek ELA eta USO sindikatuen ezezkoa jaso dute.

Kontrako eritzi hauek gainditzeko, «La Voz»-eko bultzagileek sistema

ezberdina aplikatzea erabaki dute. Patronatua sortuko dute, eta Patronatu horrek izendatuko du zuzendaria, baina erakunde horren barruan bertako langileak bakarrik egongo dira.

Patronatu hori guztiz behin-behinekoa izango da. Gehienik jota, sei hilabete iraungo du. Epe horretan, langileak saiatuko dira frogatzen posible dela prentsa pluralista bat egiten, eta ondoren bidea zabalik utziko dute. Patronatuan nahi duten guztiek parte har dezaten. Era guztietako erakundeek eta pertsonak egunkari-ko erabakietan parte hartzerik izango dute, horretarako inongo dirurik ipini beharrik ez dagoelarik. Momentuz, hamasei erakunde politiko, sindikal eta kulturalak eman dute baiezia.

Patronatua ez da guztiz irekia. UCD eta AP-ri ateak ixtea erabaki dute langileek. «Ezin dugu Patronatuan alderdi politiko horietako ordezkariarik onartu, beraiek izan ziren «La Voz de España» eta «Unidad» itxi zituztenak eta», deklaratu digu langileetako batek.

«Gure asmoa eskuinaren monopolioa haustea da —esaten digu langile horrek—. Gaurregun Estatu Espainoleko egunkari gehienak eskuinaren eskuetan daude. Gehienetan, bankuei lotutako eskuindarrak dira jabeak. Guzti hau ondo frogatzen du Complutense Unibertsitateko Enrique Bustamente irakasleak «Los amos de la comunicación en España» liburuan».

GIPUZKOARRA ETA EUSKALTZALEA

«La Voz» egunkari gipuzkoarra

izango da. Donostian burutuko da eta Gipuzkoan banatuko. Eta herrietako kronikak ondo zainduko ditu. Eginkizun honetan, dudarik ez, kontra egin beharko dijo «El Diario Vasco»-k duen indarrari. Ez da ahaztu behar «La Voz de España»-ren irakurleagoak, batzaz beste, Donostiako beste egunkari hori erosten duela, eta honez gero ohitu egin dela «El Diario Vasco»-ko kronikak irakurtzera.

Euskarari garrantzi berezia eman nahi diote. Orain arte inork egin ez duena egitea dute asmoa. Hauxe da projektua: egunero, gaztelerazko egunkariarekin batera, euskarazko hamasei orrialdetako egunkari txikia eskaintzea. Irakurleak erdarazkoa bakarrik ordainduko du. Euskarazko egunkaritzo hori aurrera ateratzeko publizitate instituzionala eta Diputazioaren subentzioak espero dituzte.

Euskarazko edizio hori guztiz inpendientea izango litzateke. Bere zuzendari propioa izango luke.

HISTORIA APUR BAT

1980.eko otsailaren 17a. «La Voz de España»-ko langile bat telebista aurrean dago, afaldu ondoren, Bede-ratzietako telegunkaria da eta berriemaileak albistea ematen du: «La Voz de España» eta «Unidad» egunkariak ixtea erabaki du Gobernuak.

Momentu hartan «Hoja del Lunes» inprimatzen ari zen. Polizia iritsi zen eta makinak gelditu erazi. Langileen ordezkariak ezetz, horretarako jueza-aren agindua behar zela eta. Poliziek alde egin zuten eta handik zenbait ordutara makinak isildu egin ziren, Iberduero argindarra moztu

egin zuen Gobernu Zibilaren aginduz.

Handik astebetera bi egunkari horietako langileek manifestaldia eratu zuten. Ondoren, firmak biltzen hasi ziren. Hilabetearen 63.000 bildu zituzten. Firma horiek egunkarien berragertzea eskatzen zuten. Berragertzea Eusko Parlamentuaren kontrolpean. Gipuzkoako berrogeita hamar udalek ere bat egin zuten eskaera honekin.

92% ALDE

Urte horretako ekainean, orain dela bi urte, Euskadiko Ezkerrak PSE-PSOE-k eta PC-EPK-k mozioa aurkeztu zuten Kultura Sailari prentsa publikoaren arazoa bere gain hartzea eskatzen zioten.

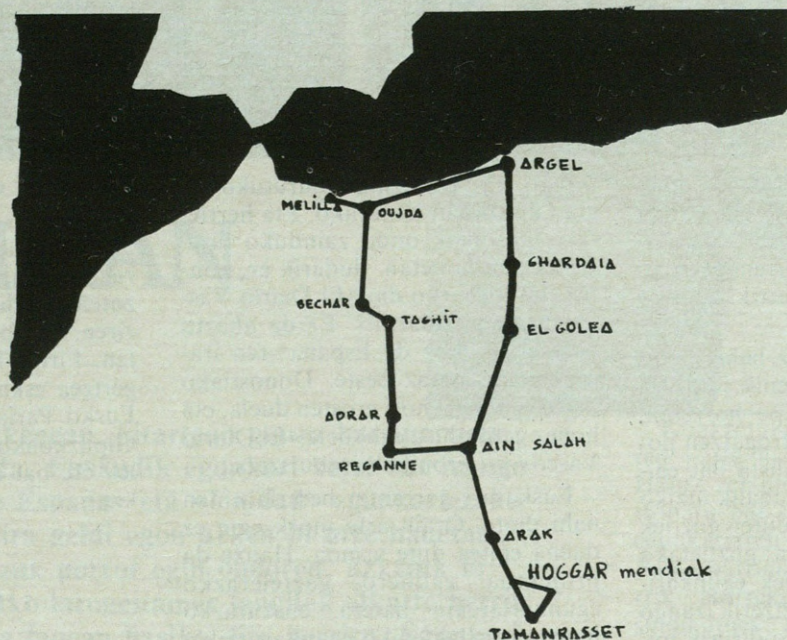
PNV-k eman zuen erantzuna; beharrezkoa zela horrelako proiektu baten iraungarritasuna neurtzea. Eusko Kontseilu Nazionalako Kultura Sailak ICSA enpresaren esku utzi zuen azterlan hori.

Enpresa horrek inkestak egin zituen Gipuzkoan eta ondorio hauek ateratu zituen: momentu hartan gehien-go haundi batek (92%) egunkariak zabaltzea eskatzen zuen. Eta 70% prentsa publikoaren alde agertzen zen. Gehiengoak —40%-k— langileen proposamena onartzen zuen. Hau da, Patronatu bat sortzea, Parlamentua, langileak, sindikatuak eta bestelako erakunde sozialak barruan zeudela-rik.

F. IBARGUTXI

ARGIAko lagunok leku bat duzue

BA AL ZATOZ SAHARA ETA HOGGAR ALDERA?

TUAREG, basamortuko «gizaki urdinak». Herri zahar eta harrigarri bat.

«Guk ez zaitugu abioiez oso urrutira eramango... mendia, kultura, kirola eta naturarekin loturik dauden aktibitateak autobusez egitea da oraingoz daukagun asmoa», diote «Bide Berriak» taldekoek beren bidaia aurkeztean. Bidaia berezi bat, apasionagarria zinez, eta leku eta jende txundigarri bezain ederrak bisitatzea eramango zaituena. Zuek ikusi. Baina ARGIA lagundu nahi duzuen guztion artean zozkatzeko plaza bat bada. Hortxe, eskura.

MUNDUA EZAGUTZEKO BESTE ERA BAT

Orain pare bat urte sortu zuten «Bide Berriak» taldea lehendik ere elkarrekin ibiltzen ziren lagun batzuek. Horien artean Anjel Ortiz eta Josu Iztueta, gure aldizkarian ezaguna azken hau. Berehala azaldu zen zein ekintzari helduko zioten: turismo egiteko zirkuito eta modu ohizkoetatik aldentzeko zen bidai mota bat bultzatzea.

1980ko abenduan eratu zuten lehenengo biak, «NAIROBITARRA» deitua. Tolosatik irtenda, Afrikaren bihotzeraino eraman zituen autobus hark. Arjelia, Nijjer, Nijeria, Kamerun, Ertafrika, Zaire, Ruanda, Uganda,... Ahaztu ezinezko biak horietako bat.

Horiek Afrikako sabana eta oiha zabaletan zebiltzan bitartean, beste talde bat Europako erdialdean ziren, «AL-

PENTRIS» fondoko eski probatan, furgoneta batean joanda.

«Askotan, biak antolatutako klasiko horietako bat egin duzunean, ibili zaren lurraldea ia ezagutu ere egin gabe itzultzen zara etxera, hango jendeekin harremanik izan gabe, ajentziek erakutsi dizkizuten txoko tipikoak besterik ikusi gabe. Guk horretatik atera nahi dugu. Alegia: talde bat joan eta geuk autojestionatu gure biak. Bazterrak ezagutzen dituzu, jendeak ere bai, ongi pasatzen duzu... eta askoz ere merkeago ateratzen zaizu».

Hasiak dira jadanik 1938ko negurako prebisioak ere egitan, Pirinioak, Guara-ko kainoiak. Jura mendietan fondo-eski ikastaroa, Jura mendietako travesia haundia, «Alpentris» probetara beste biak bat,...

SAHARA ETA HOGGAR; URRIAN ETA AZAROAN

Sahara zer den esan beharrik ere ez da izango ziurrenik. Baina gauza bat bai: jendeak normalean uste duena baino askoz ere zabalagoa dela. Afrikaren zabalera osoaren laurden bat hartzen du Saharak, eta bertan lautatik bat da hondar edo area. Ez da hori guk eduki dugun irudipena, ezta?

«Nairobitarra»-rekin
joandakoak, Afrikako bihotzean,
orain bi urte. 12.000 kilometro
egin zituzten.

Gaur egun hain basamortu izugarria den hori, orain dela 8.000 urte oihan edo selba aberats batek estaltzen zuen. Lekuko geratzen zaizkigu oraindik ere garai hartako gizonek eginiko pinturak eta baita abere eta landareen fosilak ere. 8.000 urte... eta begira!

Sahararen bihotzera doa ibilaldi hau, barka, hauek, bi bait dira: bata urriaren lean aterako dena, eta azaroaren 12an aterako dena bestea. (ARGIAtik joango dena, azaroan joanen da). Tolosatik atera eta penintsula zeharkatu ondoren, MARRUEKOS-a, CEUTA edo MELILLAtik barrena. Hor BECHAR, TAGHIT, ADRAR eta REGGANNE-raino. Hori, sei egunetan.

REGGANNE-tik, TIDIKELT zeharkatu, eta AIN SALAH eta ARAK igaroz, TAMANRASSET herriraino, beste bost egunetan. Hor duzu krokis bat, herriak piska bat nondik dauden ikusi ahal izan dezazun.

Zazpi egun HOGGAR mendiak ezagutzen emango dira, ASSEKREM inguruan. «Munduko eszenariorik politenetako bat dela» dioten «Bide Berriak» taldekoek Han bizi dira TUAREG jendea, basamortuko «gizaki urdinak» ere deituak.

Ondoren, beste sei egunetan, TAMANRASSET, AIN SALAH, EL GOLEA eta GHARDAIA igaroz, ARGELaino. Eta hortik, azken sei egunak osatuz, berriz ere CEUTA edo MELILLAtik barrena, penintsulara eta TOLOSara.

50.000 PEZETATAN EGITEKO MODUAN

Joan etorria eta ostatua, horretarako egokitutako autobus batean izanen dira. Barruan eramango dira sukaldeak bere tresna eta guzti, mahaiak, literak, liburutegia, irrati-kasetea, dendak (kanping), ur eta gasoil erreserbak, eta beste.

Estuegi ez ibiltzeko berriz, joango diren lagun kopurua 20koa izango da. Eguraldi txarra baldin bada, horrela bakoitzak bere ohea eduki ahal izanen du autobus barnean.

Antolatzaileek bidaia honen prezioa kostuaren arauera kalkulatu dute eta hau izanen da: 40.000 PEZETA. Hemen sartzen dira: bidaia (egokitutako autobusez egingo dena); itsasoa pasatzeko beharrezko den ferrya; aduaneta-

ko aseguratza; kanpingetako gastuak; liburutegi, sukalde, akanpadako materialeen erabilkera; aseguru pertsonala (mediku, gaisoa etxeratzea,...) eta abar.

Janariak erakartzen dituen gastuak ez dira sartzen eta eztabaidarik egon ez dadin «eskote» gisa ibiltzea pentsatu dute. Dena dela, janariaren gastuak 5.000 pezeta inguru ibiliko direla kalkulatu dute. Jakina, bakoitzak egin ditzazkeen gastutxoak eta abar, bere kontu.

Biaje honetara animatzen bazara, ez ezazu ahaztu pasaportea beharrezko duzula. Eta informazio gehiago nahi baduzu, Tolosako (943) 67 01 30 telefonora dei dezakezu.

ARGIA-REKIN SAHARA-HOGGAR LURRALDEETARA

Leku bat erreserbatu digute ARGIAkoei «Bide Berriak» taldekoek, AZAROAREN 12tik ABENDUAREN 12ra egingo duten bidaian. Eta guk, gure adiskideen artean zozkatuko dugu leku hori.

Nork hartuko du parte zozketan? Ez da dirurik ordaindu behar. Ez. ARGIA zabaltzen laguntzen digutenen artean aterako da Sahara joanen dena. Hona zozketan nor sartuko den:

1 ARGIAren harpidedun berriak egiten dituen guztia. Harpidedun berri bat egiten baduzu, txartelean jarri txoko batean nor izan den «ehiztaria», beste guztia ongi beteta, noski. Egiten duzun harpidedun berri bakoitzeko, zozketan posibilitate bat duzu.

2 10.000 pezetako kanpaina lagundu (edo oraindik lagundu nahi) digutenen artean, Bakoitzak lau posibilitate izango ditu. Ongi mereziak dituzte, alajaina.

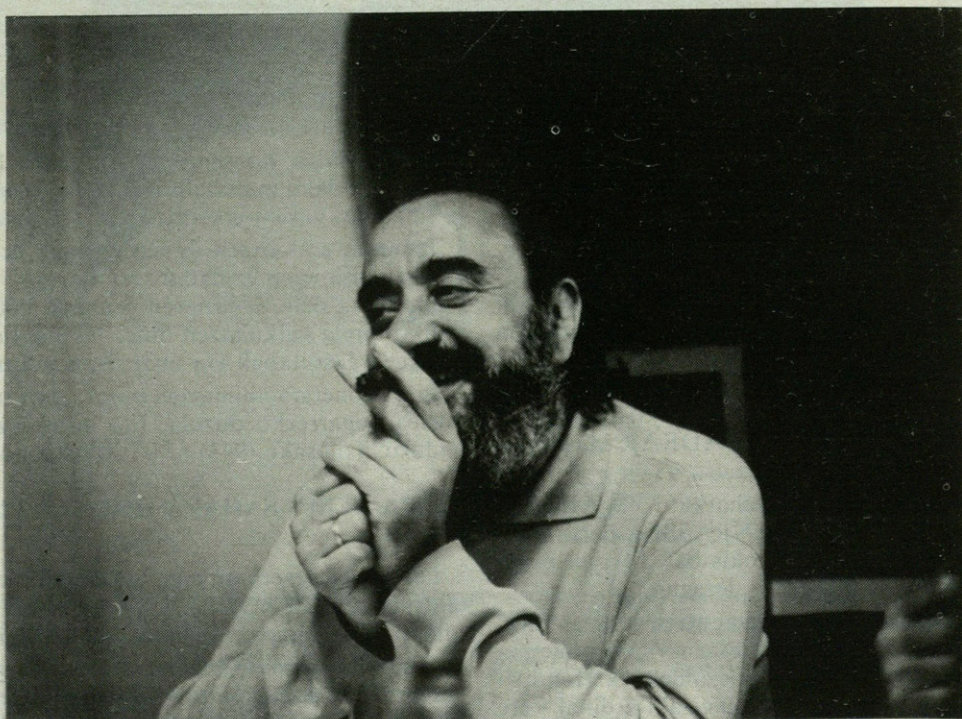
Zozketa Azaroaren lean izango da, eta publikoa. Denbora testigu.

Salbuespen batekin, noski, «Bide Berriak» taldeak berak bere egitarauan ezartzen duena: «Antolakuntzak bidaia ezabatzeko (anulatzeko) eskubidea gordetzen du». Badakizue. Orain, ezeren okerrik ez bada, azaroaren 12an adiskide bat aterako da Sahara- Hoggar aldera.

Honengatik edo besterengatik zuri egokitu eta ez duzula joan nahi? Zerorrek aukeratzen duzuna joango da.

EZ AL DA AUKERA POLITA?

ALFONSO SASTRE: EUSKAL IDAZLEEK BURU GOGORRAK BEHARKO DUTE IZAN

Alfonso Sastre orain dela urte batzuk dugu gure artean. Bere emaztea den Eva Forest-ekin batera, zuzengabekeria guztien salatari eta burrukalari porrokatua, jendeak ia gehienbat politiko bezala antzematen du, bere lan literarioa eskuragaitz gertatu bait zaio agian. Arrakastako bidea alde batera utziaz, konpromiso eta salaketaren bidea hartu zuen Madrilen 1926. urtean jaio zen egile honek.

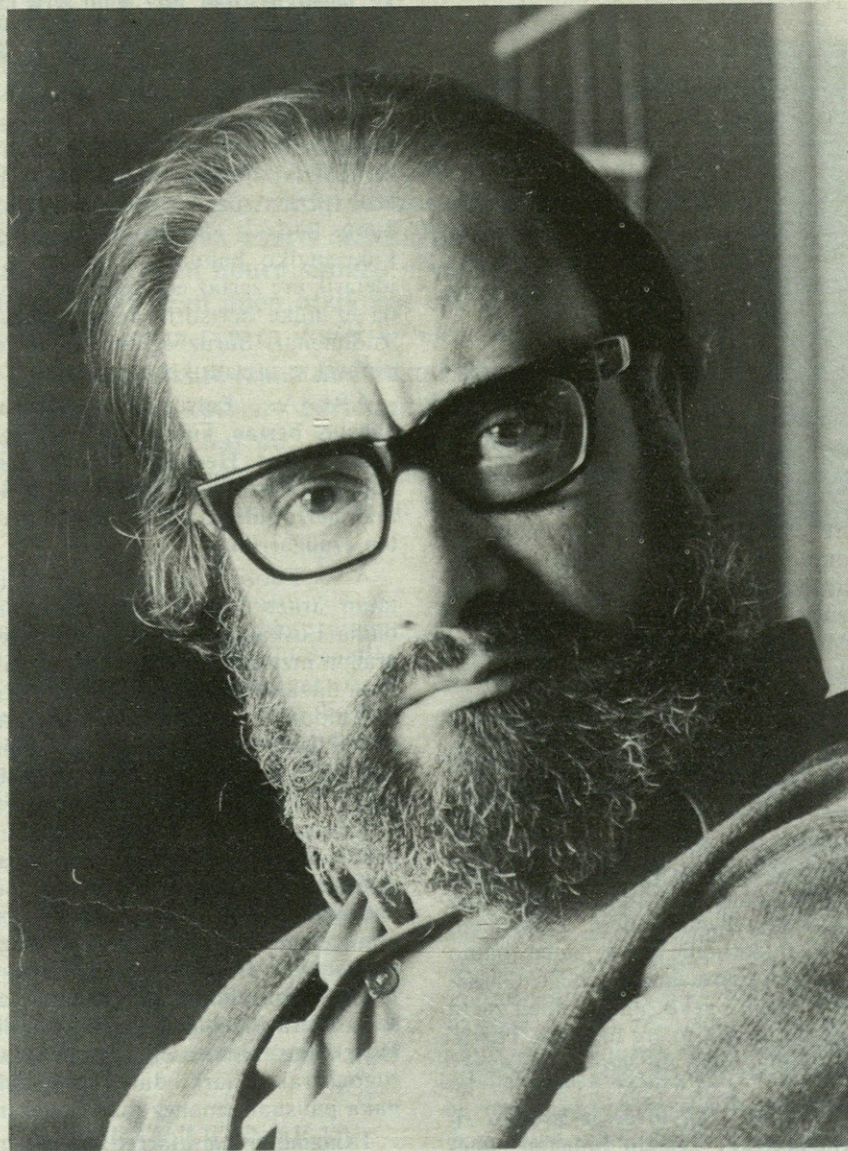
«Raiz» aldizkaria eratu eta argitaratu ondoren, Jose M.ª de Quinto-rekin «Giza iskanbilaren antzerkiaren aldeko agiria» idatzi zuen. 20 urte zituelarik, «Ha sonado la muerte» eta «Uranio 235» estreñatu zituen.

Handik aurrera errejimenaren zensurak ia etengabe debekatzen dizkio antzerki-lanak, batzuetan estreñatu eta handik egun batzuetara.

Bere lan ezagunenetatik «la mordaza», «Escuadra hacia la muerte», «Muerte en el barrio» eta «Guillermo Tell tiene los ojos tristes» aipa ditzakegu.

Saio-arloan ezagunak dira ere «Anatomía del realismo», «Crítica de la imaginación» eta «revolución y crítica de la cultura».

Bere lan literarioaz mintzatzeko beregana jo dugu. Tamalez, korrika eta presaka egin behar izan genuen elkarrizketa hau, eta hori erantzunetan eta zenbait gai sakondu gabe gelditu direla nabaritzen da. Beste egun batetan, norbaitek utzi dugun ildotik jarraituko du lan hau. Sastre-ren lanak ezagupen sakon bat merezi du. Hau hurbilketa bat besterik ez da izan.

ARGIA.- Oso gaztetik antzerkira dedikatu zinen, zenbait aldizkari zabalduz eta 20 urterekin besterik ez antzerki parte bat estrainatuz. Nolakoa zen kultura eta antzerkiaren egoera gerraondoko urte haietan, eta nolaz murgildu zinen hain azkar kultur mundu hartan?

ALFONSO SASTRE.- Orduan oso kultur hutsune handia zegoen.

Errepublikako kultura izan zenaren jenderik baliotsuena atzerrian, gartzelan edota lurpean zegoen. Benetan harrigarria da giro hartan hain kultur kezka goiztarra sortzea, baina nik harapatzen nuen edozein liburu irakurtzen nuen, eta haien artean haseratik liluratu ninduen drama bat irakurri nuen laster. Ibsen-en «Espectros» izenekoa. Era berean, batxileratoko az-

ken urteetan antzerkia egiten genuen nire ikastetxean, eta egiazko pasioa genuen hartarako. Benetako zorionmementuak ziren haiek. Azkenik, Teatro Nazonaletan kalitatezko espektakulu batzu ikusi genituen. Berezi Priestley-ren «Denboraren zauria» eta Thornton Wilder-en «Gure ziutatea» obrek inpresio iraunkorra utzi zuten nigan. Horrela, hamazazpi urterekin irmoki erabakia neukan nire bizitza antzerkira eskaintzea.

«OSO KASKAGORRA IZAN NAIZ BETI»

ARGIA.- Lanen izenburuak eta jasotako debekuen zerrenda birrikustetarakoan, zeurea madarikatutako obra izan dela garbi ikusten da. Halere, lanean jarraitzen zinen eta noizean behin estrenutan. Zerk bultzatzen zintuen idazten jarraitzera, gaurregun egon daitekeen elkartasuna ez zegoelarik gainera?

A.S.- Egia duxu horixe. Oso kaskagorra izan naiz beti eta horri esker iraun ahal izan dut hain denbora us-teletan. Agian Miguel Hernández-ek soneto batetan dioena errepika neza-ke: «Zezena bezalaxe, zigorraren bi-tartez bizkortzen naiz»; halakoxea bait zen: eragozpenek eragiten ninduten indar berriez hornitzera, bereha-laxe edukin antifaxista gogor bat har-tu zutelarik.

ARGIA.- Nire usterako, zure obra dramatikoan etengabe azaltzen diren bi aspektu daude, denuntzia eta larrialdia, baina betiere panfletoan erortzeari ihesezinez. Orokorrean, non daude denuntzia eta panfletoaren arteko mugak? Non bukatzen da panfletoa eta hasten denuntzia?

A.S.- Nik alderantziz planteiatu-ko nuke: non bukatzen da denuntzia eta non hasten panfletoa? Hala iza-nik, hura hasten da diskurtso drama-tikoa diskurtso ideologiko bihurtzen den mementuan; hau da, drama bate-tan dauden ideiak beren artean kontra-jarri beharrean, egileak defendatu-tako ideia bat azpimarratu eta bila-katzen hasten den mementuan.

«EZ DA OBRA MEZUAREN MENPE JARRI BEHAR»

ARGIA.- «Crítica de la imaginación» zure liburuan honela diozu: «Iru-dipena borroka iraultzailearen alde

jartzeko moduetako bat —modurik berezkoena— artea da», eta ildo beretik: «Kultur iraultzaren ildotik pausu xume bat ematen saiatzen naiz, kultur iraultza borroka iraultzaile orokorren barnean arlo bat besterik ez izanik». Honek zer esan nahi du? Akaso lan dramatikoak mezuaren menpean ipini behar dela, edota horren bidez obrari autonomia eta berezko balioa kentzen zaiola?

A.S.- Ez, ez, inola ere ez da obra mezuaren menpe ipini behar: egoera dramatikoak berez sortzen du mezua, nahiz eta obra anbiguo samarra gertatzeko arriskuaz... Hori da, behintzat, nire ustea.

ARGIA.- Mezua eta egoera dramatikoaren arteko dialektikan kokatzen da, beraz, intelektualaren eginkizuna. Dena dela, «Gillen Tell-ek begiak tristerik dauzka» izeneko zure obran Fürst pertsonaiak ez dio eredu horri erantzuten.

A.S.- Bai, pertsonaia horren bidez erreflexatu nahi izan nuen faxismoaren kontrako gure borrokaren garaiean zenbait intelektualen jarraia: praktika eta teoriaren arteko dibortzioa aipatu duzun obra horretako pasarte batetan baino gehiagotan ageri da, eta obra hori ere, jakina, estreñatu aurretik izan zen debekatua.

«NIRE ANTZERKIAK EZ DU GAURREGUN TOKIRIK HEMEN»

ARGIA.- Farsa komertziala eta antzerki experimentalaren artean mugatutako antzerkigintza batetan, ba al dauka lekuri gaurregun A. Sastren estreñatu gabeko antzerkia?

A.S.- Ez, itxuraz ez dauka. Hain zuzen ere, duela hilabete batzu hasi nintzen jestioak eginez nire uestez oraindik interesik zeukaten obrak antzestuak izan zitezen, eta ea zer gertatzen zen ikustearren egin banuen ere, ez dut baiezkorik jaso inondik ere. Azken urteetan, nire antzerkiak gehiago antzestu dira Estatutik kanpo, barnean baino, eta gaurregun oraindik horrela segitzen du.

ARGIA.- Duela urte batzu, dramagile-lana uztea erabaki zenuen, denuntziatzeko jarrera politiko gisa. Zer zela eta? Planteiamenduari jarraikiz, uste al duzu eraginik izan zuela, edo bestela jarrera testimonial hutsa suertatu

dela?

A.S.- Hori ez zen justu-justu horrela izan. Mementu zehatz batetan ez idaztea erabaki nuen nengoen isladamendu literario handiaren ondorioz. Nire idazlanen oihartzunik ezak eraman ninduen erabaki ia suizida hori hartzera. Baina ez naiz gauza idazteari uko egiteko. Handik piskatera ia larehun orrialdetako liburua osatu nuen!

«IRUDIMENA BILATZEN DUT ANTZERKIAN»

ARGIA.- Duela aste batzu Peter Weiss hil zen, eta oker ez banago zuk itzulia da bere «Marat-Sade» izeneko obra. Zer esan zenezake dramagile alemaniar horretaz?

A.S.- Gehien mirestu ditudan egileetako bat da. Ahal izan nuen guztia egin nuen Estatu Espainolaren barnean ezaguna izan zedin, nahiz eta bere esperientziek ez zuten zabaltzen antzerkirako bide emankorrik batere nire eritzirako; irudimena, material domumentalak antolatzeke funtzio hutsera mugatzen zuen. Arrakasta handia jaso zuen bere lehen obrak, «Marat-Sade» izenekoak, aberastasun ikaragarri batetarantz jotzen zuen, baina gerora mugatu egin zen izugarri, antzerki-dokumentoa kokatuz, eta egia da ikaragarri ongi egin zuela hortik datorkiola nire admirazioa. Dena dela, nik nahiago dut egoerak eta desarrolloak asmatzen indartsuago joko duen antzerkia, eta ez dokumentu batzuren antzeste hutsa izango dena. Halere, garbi dago bere antzerkian berak zioen baino irudimen handiagoa dagoela. Gainerantzekoan, asko maite nuen —eta uste dut berak ni ere baietz—. Tristura handia eman dit haren heriotzak.

ARGIA.- 50. urteetan orduko zinemagintzako zenbait filmetan gidolari gisa lan egin zenuen. Zein oroitzapen dituzu garai hartatik?

A.S.- Oroitzapen txarrak, asko sufritu bait nuen zinema komertzialaren mekanismoetara loturik. Uste dut kalitate minimoa lortu nuela nire gidoietan, esfortxu handiak kostata, batzutan lana ohean bukatzeen nuelarik, benetan gaixorik.

«EUSKAL IDAZLEEK BURUGOGORRAK BEHARKO DUTE IZAN»

ARGIA.- Duela urte batzu, Eva gartzelaratu zutenean, etabar, zeure burua jurisdikzio militarrean entregatu eta atxilotu zintzutenen, Carabanchel-i egindako poema luzea idatzi zenuen: «Balada de Carabanchel y otros poemas celulares». Aldatuko al zenuke bertako ezein hitz gaur ere han egongo bazina?

A.S.- Liburu hura egoera konkretu batetan idatzirikoa izan zen. Beste egoera batetan imajinatzerik ez dago. Era berean ezin dut orain imajinatu zer idatziko nukeen eta nola, horrelako esperientzia txar bat jasan behar banu. Badakit idatziko nukeela, fisikoki utziko balidate, baina ez dut ideiarik ere zertaz eta nola. Behar bada ez nuke bertsorik egingo. Agian irudimenari buruz egiten ari naizen obrarekin jarraituko nintzateke.

ARGIA.- Entsaioetara pasatuz, badago bertan kulturaren azterketa etengabe bat. Hemengo kasuan, Euskadiko kasuan, zeintzu lirateke benetako herri-kultura bat mugatuko luketen ezaugarriak?

A.S.- Edozein herrialde kapitalistatan arazo ikaragarriak duzu hori, baina Euskal Herrian areagotzen da arazoa hizkuntz egoera bereziagatik. Ezin ditzaket burutu, esate baterako, euskaldunak ez diren euskal literatura edota antzerki herrikoiak. Gehienez, bi hizkuntzatan adierazi behar lukete herri hau bere identitatea eta hizkuntza birreskartzeko jasaten ari den tragedia. Gauzak halakoxeak dira eta: euskarazko nobela bat, zenbat jende irakur dezakete gaurregun? Noiz egin ahal izango dugu amets euskal herri-nobela batekin? Herrialde erdaldunetan nobelak duen arazo bera da, baina hamaika aldiz biderkatua. Hemen ere, idazleek burugogorrek beharko dute izan, piskana pausuak emanez joan daitezen.

Txingudiko itsasafarretik agur bero bat bidaltzen digu Baionako katedralean, gose greba batetan, (Quijotek, gau batez, baraurik ere, bizkarrekoa hartu zuen bezala) Monzon-en eskutik euskal naziotasuna jaso zuen gure lagun Alfonsok, muga guztiak noiz desagertuko diren pentsatzen duen bitartean.

Xabier PORTUGAL

NAFARROAKO MENDIALDEAK TRENA BEHAR

«Utrimque roditur», «Alde guztietatik marraskatzen gaituzte», dira Nafarroako Karlos III. erregek esandako hitzak. Eta horiek ezarri dizkio Pedro Esartek oraintsu sortu berri duen liburu sailari. «Nafarroak bere eskubideenganako izan duen utzikeria eta 1512tik jasan duen administraritza txarra ikusirik» ekin omen dio lan honi. Elizondoko alkate izana da Pedro Esarte 77-78 urteetan, «Bergarako alkateen» garaian. Eta «Chorizos Esarte» izeneko lantegi bat du. Nafarroako mendialdean gertatzen ari den hustutzeak kezkatzen du. Garbi ikusten ditu Alduidetako trenak ekarriko lituzkeen mesedeak.

Bera bezalako batek historigile sartuta zer egiten duen galdetu diogu. «Gaztelak konkistatu gintuenetik, etxeferoak botatzeko egun bat ere ez du izan Nafarroak». Nafarroako historia, «Caro Barojari esango nioke, bai!», oraindik egin gabe dagoela alegia.

Ipar eta Hegoaldeko bi Nafarroak harremanetan jarriko lituzkeen trenbidea da Pedro Esarteren liburuaren gaia. «Alduides. El ferrocarril europeo de Navarra». «Trena Estatu Espainoan planteiatu zen une beretik pentsatu zen Frantziarako bide bat Iruiñetik abiatuz Baigorritik igaroko zela. Hori galerazi duten gertaerak aztertu ditut liburuan».

130 URTE TRENARAN ATZETIK

Liburu honen hasieran, Estatu Espainoleko trenbide konpainien hastapenak agertzen zaizkigu, penintsulako tren sarearen antolaketa eta Frantziarekin hemengo sarea lotu beharriak eskaintzen zituen posibilitate ezberdinak. «Hor betidanik sortu da eztabaida bera: ea Espainia eta Frantziako Estatuaren arteko konexioak Pi-

rinioen erdialdetik ala bazterretatik behar zuen».

1853an, Frantzialdean zenbait proiektu egiteagatik ezaguna zen M. Dagueneu inginiadoreari enkargatu zion proiektua Nafarroako Diputazioak. 1857ean erakutsi zitzaion proiektua Espainiako gobernuari, onartu zezan, baina urte haietan hain sarri gertatu ziren gobernu aldaketak zirela medio, zokoa geratu zen. Gauza bat da nabarmentzekoa: arazoa eskuetan hartu zuen injiniadoreak, Aldudetik jotzea proposatzen zuela.

Ondoren, 1862an, Espainiako Korteetan hasi zen trenbide honen eztabaida. «Gai hau Madrilan bertan eztabaidaturik ez zegoen, Nafarroak bai bait zuen bere kasa egiteko eskubidea. Baina militarrek batetik eta gobernuaren bestetik kontra atera ziren, eta diputadu nafarrak berak izan ziren azkenean posibilitate hori atzera bota zutenak».

Badira trenbide hori lortzeko saioak geroago ere. Baina piskanaka baztertuz doaz ideia bera ere. 1877, gerla karlistak bukatu ondoren «Plan General de Ferrocarriles» delakotik aterea izan zen. Eta azkenik, honek

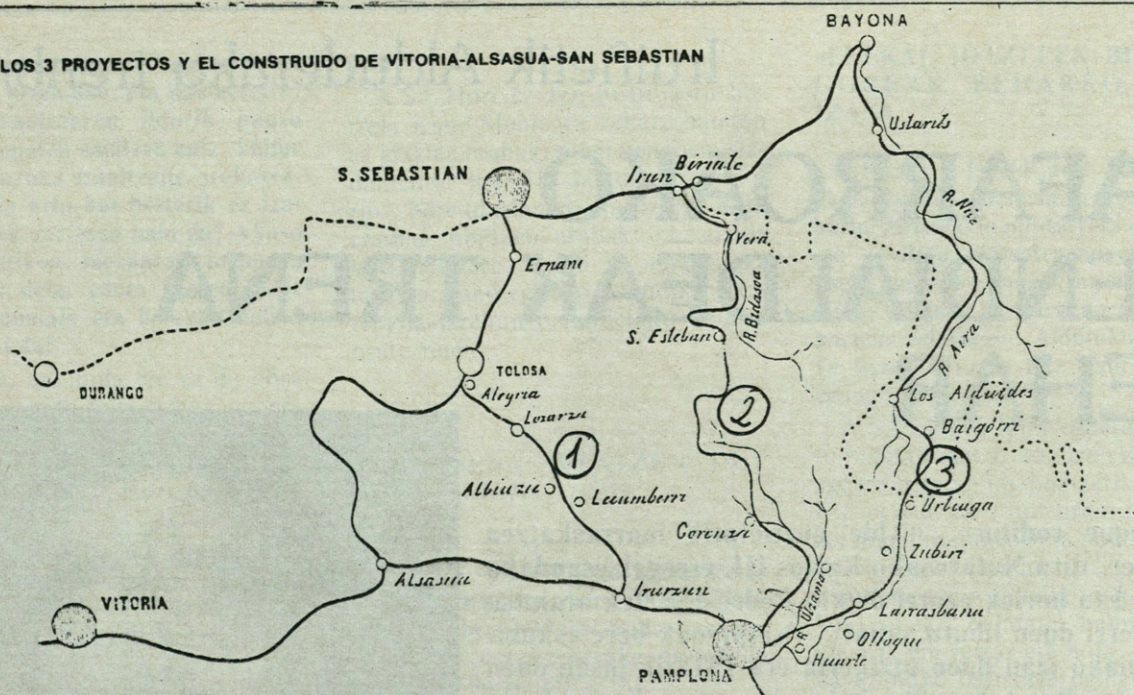
izugarritzko garrantzia du, Auzitegi Supremoko epai batek trenbideak egiteko ahalmena kendu zion Nafarroari, 1895ean.

Mende honetan sarturik berriz, 1914-19an eta 1926-31n izan dira beste bi intento. Pikutara joan direnak biak, Nafarroari trenbide egoki bat emateko Estatuak azaldu duen interes faltagatik. Eta, dirudienez, azken intentoa 1973koa dugu. Nafarroako Diputazioaren lehendakari Amadeo Marco zelarik, Iruiñea-Baigorri trenbidearen proiektua ministraritza espainoletatik omen zebilen Carrero Blanco, gobernuburua, bonba ospetsu hark hil zuenean. Hor bukatu zen dena.

IRUIÑETIK BAIONARAKO BIDERIK MOTZENA

«Zergatik ez zen biderik motzena aukeratu Ebrotik Europako lautadara joaterakoan?... Behar bada Aldudeko trenbidearen ordua heldua da, geografian logikaren trenbidearen ordua. Geografian hain lojiko zelako zen hain ilogiko politikan.» Hitz horiekin ematen dio sarrera liburu honi M.J. Urmenetak.

LOS 3 PROYECTOS Y EL CONSTRUIDO DE VITORIA-ALSASUA-SAN SEBASTIAN

Aspalditik dauden hiru projektuak. Hirugarrena, eskubitatik doana, Aldudekoa, proposatzen du Pedro Esartek.

«Begira ezazu mapan eta zero-
rek juzga. Komunikabide hau hain es-
kura egon eta Nafarroa hitzetik hor-
tzera darabiltenek ez dute fitsik esa-
ten». Berehala berotzen da Pedro
Esarte. Baina mapa batean ikusi be-
zain azkar konturatzen zara arrazoi
faltarik ez duela.

Trenbidea abiatuz, Zubiritik eta
Eugitik igaroko litzateke. 33 kilome-
tro Urkiaga mendiraino. Horren az-
pian 5,600 Kmtako tunela eta beste
15 kilometro Baigorriaraino. Baigorri-
tik gaur egun ere badago Baionarako
trena, eta horrela 54 kilometroko
trenbide berria egin beharko litzate-
ke.

Ameskeria? «Aizu, baina biabilitate
teknikoaren projektua egina dago!
«Sogelek» enpresak egin zuen Baio-
nako Merkatal Ganbarak eskaturik.
Iruñeko Diputazio eta Merkatal Gan-
baran ere badituzte horren kopiak.
Eta biabile dela garbi dago.»

Elizondo berriz bide horri 8 kilo-
metrotako adar batekin elkartuko li-
tzaioke. Garai batean ere izan zen
Iruñ-Elizondo trenbide bat. «Nola
izango zen errentagarri ordea Elizon-
don amaitzen bazen, itsu, irtenbiderik
gabe?».

«MENDIALDEA» HUSTU EGIN NAHI DUTE

Ez da oso ulergarri nola aipatu ere
egiten ez den, agintari mailan, trenbi-
de hau. Hainbat gehiago, hamar urte-
tako epera, Nafarroa Garaia Baigo-
rriko bailararekin lotuko duen auto-
pista edo autobiaz hitz egiten hasi di-
renean. «Beste garraio bideen aldean,
trenak abantaila haundiak eskaintzen
ditu ekologia aldetik, razionalitate al-
detik, ekonomi aldetik.... Mundu guz-
tiak onartzen du trena dela etorkizu-
naren garraio bidea».

Trenbide honek, eta hori da Pedro
Esartek azpimarratu nahi duena, Eu-
roparekiko harremanak hobetzeaz
gain Nafarroako Mendialdearen in-
dustrializazio bultzada on bat emango
lioke. «Alderdi hori ia erabat hustu-
tzen ari da, eta geratzen diren baka-
rrak zaharrak dira, aurrera egiteko in-
darririk gabeak. Nahiko lehengai ba-
daukagu: zura, ganadua, baita mine-
ralak ere. Orain falta zaiguna trans-
formaketa industria da. Aldudeko
trenbideak horri ateak zabalduko liz-
kioko».

Baina holako edozein inizatiba
aurrera ateratzeko Estatuak ontzat
eman behar du. Nafarriak (edo na-
farrerok) besterik badiote ere, Dipu-
tazioaren autonomia zuloz beterik
bait dago. «Begira Zubiri-ko magnesio-

ta lantokia: irabazien %17 Estatu-
rentzat da, material irteera guztiak
kontrolatzen ditu, baimenak Estatu-
aren menpe daude hasieratik, eta nahi
duenean geldieraz dezake. Eta zer ger-
tatzen da Estatuarenak diren Nafa-
rroako mendiak?»

RENFEK ere ez dirudi Nafarroan
inbertitzeko asmorik duenik. Joan den
urtearen hasieran inbertitu behar zuela
esan zuenaren %57 besterik ez baitu
bete. Diputazioa bestalde, Iruñ-
tzen trenbideari berriz ere bueltak
ematen ari zaio. «Zertarako Iruñetik
beste aldera joateko Iruñdik pasa?
Zertarako hainbeste kilometro alfe-
rrik?» dio behin eta berririo Esartek.

Hor dago liburua eta hor berriz
piztu nahi den polemika zaharra. Eta
Nafarroako mendialdeko zenbait
jende berririo ere desarrolloaren trena
galtzeko beldurrez. Zenbait alkate
ere. Errokoa eta beste, hasiak dira
protestan: Hor egin dela Piriniotako
Biltzar hori eta beren arazoak ez di-
tuela inork ikusi ere nahi izan.

Ez du etsi nahi Pedro Esartek.
«Mendialdea hustu nahi dute. Bai bait
dakite hor gelditzen dela oraindik ere
sendoen Nafarroak dugun euskal iza-
tearen oinarria».

AGIÑA

JAKIN

"25" urte euskal
Kulturari

Zergatik ez
beste **25** gutxienez

Harpidedun egin zaitez

Aldizkari honi lagunduz, harpidedun eginez, zeu-
re kulturari laguntzen diozu: euskal kulturari.

Bere historia osoan JAKIN beti ahalegindu da, eta
gaur are gehiago ahalegintzen da, tresna bizia izaten
euskal kulturari bultz egiteko eta azterketak bizkor-
tzeko. Arintasuna eta sendotasuna bilatuz, egune-
kotasuna eta seriotasuna elkartuz, edozein arazotan
sakontasuna lortu nahi du JAKINEk.

Hori dena aski arrazoi da, gure ustez, zure lagun-
tza itxaroteko, eta harpidetza txartela bete dezazula
eskatzeko.

Gure hitza ematen dizugu: harpidedunen ugari-
tzeak ekar lezan irabazi oro aldizkaria hobetzeko
izango da oso-osorik.

HARPIDETZA TXARTELA

JAKIN aldizkariaren harpidedun egin nahi dut.

Izena Herria

Kalea Tel.

Gurutze (+) baten bidez adierazten dudan eran egingo dut urteko ordainketa (1.200 pta.)

☐ txeki bidez ☐ renboltsoz ☐ nire Banku kontuaren bidez (bete beheko zati hau)

Banco o Caja de Ahorros Banku edo Aurrezki Kutxa

N.º de cuenta / Kontuaren zenbakia

Sucursal / Sukurtsala

Titular de la cuenta / Kontuaren jabea

Entitate horretako nire kontuan zorpetu itzazue, mesedez, JAKINEk nire izenean
aurkez diezazkizuen erreziboak. Agur.

Sírvanse adeudar en mi cuenta con esa entidad los recibos que a mi nombre les
sean presentados por JAKIN. Atentamente,

Firmado / Zinatzailea

Domicilio / Heltzailea

Orain dela gutxi elkarrizketa benetan interesgarria irakurri nuen ARGIA (932. zenbakian): «SIADKO koekin elkar-hizketa». Traza guztienatik Iñaki Larrañaga zen kazetariaren solaskidea.

Bost orrialde luze dira, zein baino zein argigarriagoak, euskararen egoera soziolinguistikoz. Ez duela beste munduko gauzarik esaten? Ez, agian, baina jakintza, teknika, erreflexioa, maitasuna eta zentzu arrunta elkartzen direnean, mila ohar, perspektiba eta gogoeta sortarazten dizkizu, eta hauxe dateke solasaldi honen lehen meritua.

Normalizazioaz ari da gehienbat I. Larrañaga. Bere gaia du oso. Nere oraingo kezketatik begiratuta, nik erreparatu dudana kontzeptu hau da: euskararen erabilpenaren dinamika. Kontzeptuaren muntagatik beragatik eta gure errealitatearen eskasiagatik. Zeren eta, euskarari, egun, erabilpena eta dinamika, biak falta zaizkiola koan nago. Tremendista izan gabe. Zein urruti gauden gure hizkuntzaren gizarte-normalizaziotik, eta garai batetan amestu genuen Euskal Herri euskaldundu hartatik! Akabo optimismoak!

Ametsak amets, usteak uste, asmoak asmo. Baina... proiektuak proiektu? Plangintzak beti plangintza? Proiektuaren eta plangintzaren bokatzea lehenbailehen errealitate bilakatzeko da. Siadeco-k burutu zuen plangintzak (1978), ordea, gaur egoera berean jarraitzen du, plangintza gisa. Plangintza bera ez bada ere, han egindako prebisioak bete ote dira? «Hizkuntz Plangintz batetarako oinarriak» deitu lanean, 1975eko datuak maneiatzen ditu Siadeco-k, lana bera 1978an burutzen du eta 1985 hartzen du hipotesien frogaturtemuga bezala. Hizkuntzaren hazkuntza prebisibleaz hiru hipotesi horietatik, minimoa, pesimistena, eskasena bete ote da, gero? Oraindik ez da 1985, eta, gainera, azterketa bat beharko litzateke, baina... Bilakaerari antzemateko puntuxo bat aipatuko dut: ARGIA aldizkarian gaudenez, ikus dezagun aldizkariaren irakurleriari dago-kiokoehen hazkuntza.

1975ean euskal aldizkariaren irakurleria 111.118 bazen, 1985ean honela dateke: hipotesi minimoan, 1,31 aldiz gehiago (145.806); erdiko hipotesian, 2,66 aldiz gehiago (295.625); eta hipotesirik altuenean, 4,34 aldiz gehiago (482.378). Gaurko martxan,

EUSKARAREN ERABILPEN DINAMIKA

(politikoen
erantzun
beharrak)

482.378 hori amets urdina da. Ez gara iritsiko ezta erdiko hipotesira ere, milagrorik ez bada.

Zerk huts egin digu hemen? Oinarriak, oinarriak.

Ez dugu lortu euskararen erabilpenaren dinamizarik. Nola lortuko, baina, dirudienez ez bait dugu argi, garbi, euskararen lekua bera, hots, euskara dela gure hizkuntza propioa eta nazionala? I. Larrañagak oso

ongi seinalatzen duenez, euskara gure gizartearen eskubide indibidual bat da, ez besterik, opzio pertsonala. Baina ez herri eskubide kolektiboa. Pentsaera hau itzulipurdikatzen ez dugun bitartean, jai du euskarak.

Eta gero erabaki politikoak daude. Euskararen dinamizarako ez dira nahiko, baina bai beharrezko. Erabaki politikoak, esan nahi bait da, Hizkuntz Plangintza orokorra. Hori Gobernuari dagokio. Plangintza horren oinarriak aspaldi dela jarri zituen Siadeco-k. Inortxok ere ez zion jaramonik egin. Badirudi, azkenik orain, Hizkuntz Aholku-Batzordeak oratu behar diola arazoari. Baina ez du hango filosofiarik eta izpiriturik jasotzen.

Arrazoiak, hauek edo beste batzuk direla ere, hemen kuestioa da, herri-giroa ez dugula euskaldundu. (Ez naiz, noski, euskaltegiak ari). Erlatiboki orain urte batzuek baino ere erdaldunagoa dela esango du zenbait. Giroa epeldu egin da, ez euskaldundu. Euskararen dinamika moteldu: ez du lur eta jende berririk irabazten, bereganatzen. Ez du inor liluratzeko, urrutiko linguistaren bat salbu.

Zein da egoera horren aurrean gure jokaera? «Euskara ikasi nahi duenari, aukera eman»: hona gure ausardia noraino heltzen den. Gaitz handiegi honentzat, erremedio eskasa. Tantara-tantara ari gara jendea gureganatzen, euskalduntzen. Astiroegi. Bien bitartean, egunetik egunera ingurunea erdaldunagotzen: arrotz zaio askori euskara, hizkuntza bezala bakarrik ezezik, arazo bezala ere bai. Komentzi gaitezen: martxa honetan, abiada honekin, gutxi barru, euskara eta beronen planteo soziolinguistikoa lau katu radikalaren monopolio izango da.

Euskararen erabilpenaren normalizazioak kanpaina masibo eta etengabeak eskatzen ditu, dinamikoak. Zertarako? Euskal Herri osoa euskararen alde aktiboki jartzeko, jendea girtzeko, sentsibilizatzeko, erakartzeko, kontzientziarazteko. Euskara aurrera ateratzea nahi badugu, gizarte-dinamika, kultur erakarmena, integrazio-dinamika eman behar dizkiogu euskarari.

Euskarak gaur lanak ditu bere buroaren superbibentziarekin. Legeek beraiek aitorzen dioten lekurik ere ez du eta. Lekutan dago euskararen erabilpen dinamika, bizi ahal izateko, irauteko, nahitaezkoa duena.

DEPARTAMENTIA

DENER:

Abertzale bortitz, frantzes бүрү gogor
Algarren etsaiak izana gantikan
Jente hanitx dira үсү algarrekin
Oro estakүрү, zentзү honari gor
Xede horren kontre ariko гүдүкан
Batek dela гүти, bestek soberakin
Dela interesak, bai sendimentiak
Bazter үзтен еүскал departamentia.

ABERTZALEER:

Departamentia ez da mirakүilү
Baina bagүнүке horrekin akүlү
Xorrotxago zerbait gure haitetsien
Eta bereziki еүскал kontzientzien
Goiti pusatzeko arteko bidean:
Gүhau ezin egon beti, haurrideak!
Gүtiz badүт үзтен departamentia
Non дүкет бүрия, non зүһүртzia?

BURU GOGORRER:

Zure amodioaz, Ama, gabetүrik
Xiberoa beste probintziatarik
Nahi balin badүт betiko berexi
Zertan дүт еүскалдүн izena merexi?
Baiona һүррүntxe, Paue hor дүгүла
Estakүрү merke, arrazo ahүla:
Sobera bazaikү departamentia
Non дүгү bihotza, non sendimentia?

BERRIZ DENER, IGORTE:

Gogoz frantximantak dira jaunkillotak!
Beste oro зүтан arren bedi жүнта
Zeren зүһүртzia, bai sendimentia
Zure alde түтзү, departamentia.
Eta zurekilan gaiza bat segүrra
Maulen berriz behar da suprefetүra.

J.L. DAVANT

Estakүru: aitzaki
gor: gogor, elkor
haitetsia: bozkaz hautatua
pusatzeko: bultzatzeko
jaunkillota: jaunskila
түтзү: дүтүтзү, dituzu

MARTA CARDENAS

paisaiatzen da

Durangoko «Salas Municipales de Cultura» deritzon erakustaretoan, Ekain zehar.

Freard de Chambray-ek, honela eskribatzen zuen 1650ean: «edertasuna, naturaren imitazio xarmantea datza; Bainan imitazio honek, ez lekike orokorra izatea, artelariak, naturaren ekintza bakoitzaren azalari baino ez balio begiratuko, naturak funtsean gorderik duen zerik ederrena arakatu gabe. Areago, naturaren arima agerian erakutsi, non zera dago: perzeptzio idealaren izpirituzko onarmena, hots, berehala erreproduzitu, Polikletoaren kanonak dioskuna: edertasun izugarritzko irudiak». Chanbray-engan ere, egiazko plazera, adimenaren eremuan kokatzen zaigu, zein, pinturazko obra edo artailuen epailerik

handiena dugu.

Filosofo honengan, dakusakegunez, artearen prozesua, zerbait errazionala izango litzateke, Duchamp-engan bezala, (nahiz eta era desberdinetan), zeren eta naturari dagokion ikerketa artistikoa, burmuin-lan dake. Naturan, idealaren funtsa aurki dezakegu eta naturaren aurrean paratuz, berari, ezkutuan daukan altxor izpirituala ebatsi. Ikus ditzakegu honi jarraituz, bi alde desberdin: bata, kontemplazioa, Wosworth-engan edota Lamartin-engan zetzana:

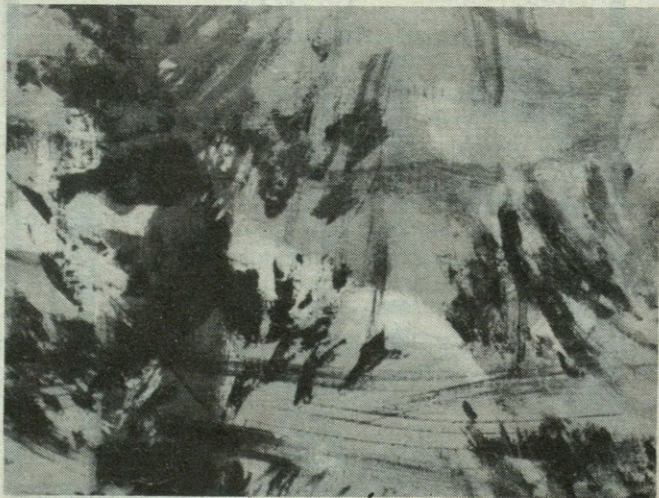
«Eta baketan izan ginen natura honekin / eta zelai hauek, zeru hau, murmurio xamur hau, maitatu genituen / baita, zuhaitz hauek, arkaitz hauek, astro hauek, itsaso hau; / eta gure bizi guztia ez zen maitatzea bai-

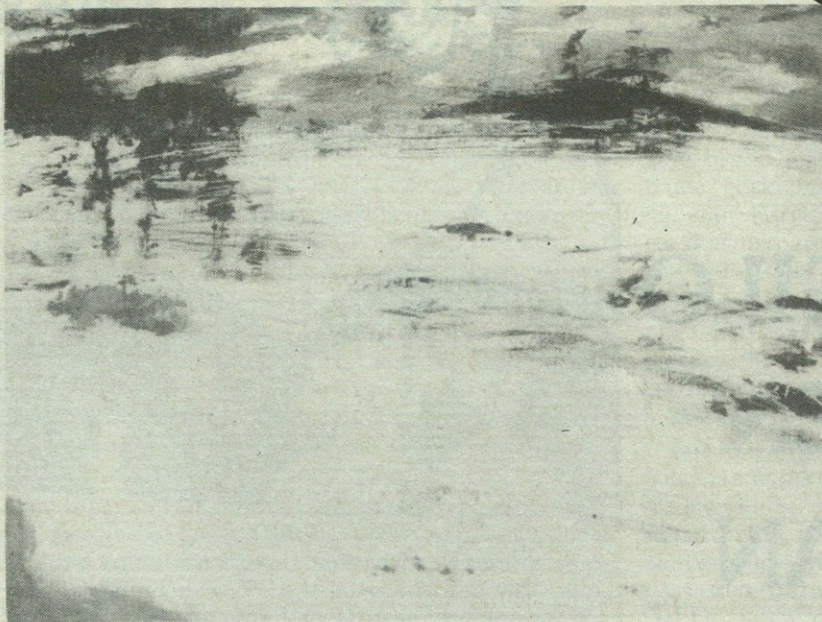
no / Eba gure arimak txukun eta baketsua, uhin bezala, / pozetan, baketan, mundua isladatzen zuen; / eta, beraren erdi-erdian, bildutako karantzek, irudi bat moldatzen zuten, eta irudia... jainkoa zen...» (Lamartin: Jocelyn, 4.º garai), non ikus dezakegu, idealismoa, kontemplazioarekin batera doakiguna.

Beste aldea: Kontemplazioari eraso eginik, ahatik, zerbait hatzeman edo lortu, kontemplaziotan geraturik gabe, eta bide horretaz idealismo hutsean erori gabe. Hots, Chanbray-ek dioskunez, ideala den zeren zenbait aieka edo alde, argitara.

Cardenas-en azkenengo artailuetan, egiazko paisaietan, zeintzu, naturaren aurrean eginik dira, eguraldiaren fastoak eta hase-

rreak pairatuz, natura honen edertasuna agerira daskarkigu. Donostiako artelari honen saioan, zein den aurkipen ideala itaun dezakegu, ziorik baidago: andra honen koadro edo artailuetan naturari jasotako gaindiketa agertzen zaigu, berau izan zela uste dut, Solger, Alemaniako Filosofoak (Nor egun guztiz ahas-turik zegok) esandako zerbait jazotzen delako: artea, natura baino ederragoa dela, beti egiazko artean, natura, gainditurik izaten baita. Cardenas-en obran ere, bergauza dugu. Soma-tzen ditugu natura eta beraren fastoak, baina sendimenduei hots eginik, bistan bakarrik ez dira gelditzen koadroen oldarrak. Ikuskor zera goratzen dute artailuek. Gainezkapen horren bidez zer digu opa Cardenas-ek? Ikuspegi ba-

tetik, natura bera, artea bihurtzen zaigu pintorearen lanaz, zein beste eremutan kokatzen da, Cardenas-ek aitortzen digun bezala: «paisai bat edo paisaiaren zati bat ehunetara eramaterakoan, beharrezkoa izaten zaio motiboari «abstrakto» bezala autonomia bat edukitzea, artailu hutsa bezala, zer errepresentatzen duen kontuan eduki gabe. Askotan eta jadanik ene estudioan, buelta ematen diot koadroari, zein indar plastiko gordetzen duen ikusteko, zuhaitzak, ibaiak edo beste edozer denik kontsideratu barik».

Orduan, zer izango litzaiuke «koadrotasun» hori, edo zertan datzan paisaia baten plastikotasuna? Bai maila honetan jardunez gero, estetika guztia berrikusi beharko genuke, filosofo bakoitzak ideia bat mantentzen du eta. Zerbait «ezin konta ezin erran daitekeena» dela esango genuke apika Txema Larrearekin batera, edota, lehen aipatu dugun, Sulzer-ekin: «Estetika, artearekin topo egiten dugunean ea zer sentimendu ekintzen zaigun ikeritzean datza. Honela, eder-tiaren ikasketa, zertan da-

gokigu: ezagupenaren teorian eta sentikortasunen teorian. Ezagupenarena, hots, logikaren adar bat izan daiteke, baina sentimenduarena, gizasemearen hondoan dugu gorderik».

Beste ikuspegitik, ordea, ikusmen bidez zerbait ageri dugu: Aristoteles-ek esan zigunez, ikusten dena, ikusten duenarekin bat egiten da, eta esperientzia bilakakor horretan dugu artearen lehen xedea. Hau da: Cardenas-ek nahi eta natur irudiak erakutsi, nolabait, berak jasan duen esperientzia bizikorra, komunikatzen digu, koadroei so egiten diegunean. Ehunetan ez

baitaude bakarrik marrak eta margoak, baizik eta formak eta margoak lortzeko, agerrazteko jarri dituen indarrak eta nahiak.

Koadro hauk pintatzera-koan, berak kontatzen digunez, naturaren aintzinean kokatuz, haize eta euri erdian, eguraldi, eta argiaren aldaketak pairatuz, borroka gorria mantendu zuen bere buruarekin, azal-tara eramateko, une haie-tako intentsitatea: natur esperientzia bat, pintura bihurtu. Sortu zituen paisaie-tan, horrela, natura aldakor-raren arima agertzen zaigu. Margo argitsu, margo hutsak, ia nahasi gabekoak,

hoditik sorturiko pasta jarri du ehunaren gainean. Ura ere errepresentatzen digu maiz, lilurapen mugikorra denez gero, isladak eta gerdentasunak gorderik baititu.

Arin pintaturiko koadroek, hurbildik ikusiz, txarto bukatuak dirudite, zale, arinegi eta bururape-nik gabekoak, zeinek expontaneitatearen jitea emaiten digute.

Baina ahatik urrundurik, zeharo eta zainduki urren-tuak daudela dakusakegu. Izugarritzko maisutasuna dugu agerian orduan, berezkotasunaren bidez, paisaiaren efekto guztiak ematen baititu.

Baitaere, oldez eginik, tunak eta marrak nabaritzen ditugu, argi, paisaia, pintura hutsa bihurtzen zaigula, naturaren premiata-suna ospatzen baitugu.

«Grinaz eta arima osoz eginitako sekulako esperientzia; egia esanda, gero eta argiago ikusten dudanez, hau izan da niretzat, paisaiak pintatzea: ene subkonzientea eta ene buru arteko hutsuena laburtzeko bide bat, beste edozein bezalako».

Jon SENDAGORTA
(M. Cardenas)

teatr EROAK...

TXOTXONGILO PANPINEN MUNDUAN IKASIAK

Mikel ANTZAK

Orain urte ta piko ARGIA (908 znbk) egin zieten elkarrizketa batetan honela erantzuten zioten kritikari buruz galdetu zitzaientean: «Buf, kritika...! Hor dago hutsune ikaragarria. (...) gure lanetaz ez da inor arduratzen. Egunkarietan zerbait ageri bada, zerorrek bidali duzulako da». Ondo-ongo hau ez digute beraiek bidali.

TXOTXONGILO (sic) taldea txotxongilo edo panpinekin ari den ia talde bakarra da. Aritu, orain dela urte asko ari dira, zehazki, aurtengo otsailean hamaika urte (Durallexeko ezteiak). Urte guzi horietan, bide nabarmen eta zehatz bati jarraitzen saiatu dira; alde batetik, beraien lana, oraindik ere, bete ez den hutsune hori betetzen saiatzea izan da, baina, bestalde, estilo berezi bat sortu dute txotxongilogintzan, han eta hemendik edanez eta beti Euskal Herriko ohiturekin zerikusia daukaten ipuinetan erabiliz.

Maiz ikusi ditut TXOTXONGILOkoak aktuatzen, han eta hemen, batzutan hurrekin komunikatzea lortuz eta bestetan lortu gabe. Askotan, baldintza txarrekin lanean. Baina «Antzerti»ko aretoan eman zuten emanaldian finkotasun handia nabari zitzaien, haurren psikologiari koxka hartuta baliote bezala; ipuina aproposa haurren parte hartzerako.

«Behin batean Txindoki maldan», ez da lan berria. Badaramate urte bete lan honekin eta balio handikoa derizat. Alde batetik, TXOTXONGILOkoek eszenatokia egiten eta panpingintzan kuttuntasun nabaria erakusten dute.

Apropos lortu duten beste gauza bat, ona-gaiztoaren binomioa haustea izan da, horretarako, ontasuna eta gaiztoaren binomioa haustea izan da, horretarako, ontasuna eta gaiztakeria difuminatuz. Hori, batez ere, azken ipuin honetan ikusi dut. Fernando alproja bat dela argi dago, alproja gezurtero eta tranposoa gainetik. Eta halakoa izan behar! haurrak ere gezurti bihurtzen dituela, txerria eramaten ikusi, eta erretoreari ezetz esan...

Eszenatoki gainean, amonia ageri da, kaltzeta egiten edo puntua, berdin dio zer, taka-taka, orratzekin, eta hurrei ipuin batzu kontatzen dizkie, hain zuzen, Txindoki maldan dagoen Amezketako Fernando xelebrearen hiru ipuin, bat bestearen ondoren. Obrak daukan egitura honek asko

arintzen du eta, irauten duen ordu eskas hori aidean eta algarra bizian joaten da. Puntu beltza amonagan ageri da, baina, noski amonak ere piska bat pelma jartzen dira zenbaitetan; hori da gauza, luzatu egiten da hizketan eta haurra ikusitakoaren bidez istorioa jarraitzera ohituta egonik ez da oso ongi enteratzen.

Eta bukatzeko edo, ahotsen erabilpena aipatu nahi nuke, pertsonaien karakterizazioa lortzeko era egokia egiten dute hau eta ohialaren atzean aritzen direnek bat, bi eta hiru ahots ezberdin egiten dituzte, horien artean nahasketarik sortu gabe.

Jarraitzaile finkorik eduki gabe oraindik, baina geografia osoan nahiko hazi zabaldu duen talde honek badu merizimendurik, ez bait da erraza, esperimintatzea, berria zaharrarekin lotzea eta gainera asmatzea, batzutan, hizkuntza ongi menderatzen dauzkaten arazoak eta guzti. «Artaso»k Buruntzakoei esaten zien bezala, TXOTXONGILO, zuek ere etxerako

Euskal Antzerki Taldeen Aurkezpena

(edo Muestra, edo Erakusketa)

Erakusketatik erakusketara goaz: teatroa eta antzerkia, hangoa eta hementgoa, oraingo honetan, bi aste eskas aurreko Euskal Herriko Antzerki Taldeen III. Erakusketa delakoa bukatu ez dela, beste bat eskeintzen digute Gobernu Baskongadoaren «Antzerki» zerbitzuak eta Euskal Antzerki Taldeen Biltzarreak. Honoko honek badauka aurrekoarekin bereiztasunik, Euskal Herrikoak ez ezik, euskaldunak dira Aurkezpen honetan parte hartzen duten taldea.

Eta gu berriz ere, susmo txarrak harturik, eulia belarri atzean inkordiatzen. Lehen Aurkezpen hau egiteko zeuden arrazoiak, asmoak eta helburuak hauek zirela esan bait zuten eratzaileek, alde batetik publiko eta kritikarekin enfrentatu antzerki talde hauek, bestetik publiko hori euskal antzerkia

ikustera ohitzea.

Konprenituko da zergatik igaro garen hain azkar harriduratik susmo txarrra, hau da, beste petatxo bat denaren susmora. Kritikarekin enfrentatu nahi izatea eta publikoa ohitzea oso asmo txalogarriak direla uste dugu, baina horretarako Donostian beste leku egokiagorik eta Antzerkia euskaraz entzutera ohitua-gorik badago, Etxebeste jaunak, «Antzerki» zerbitzuko buruak, ondo asko dakienegia, Kritikarentzat handiegia sala hori, berrehun pertsonarentzat tokia duelarik eta kritikoak asko ez direnez, baino publiko bat ohitzeko zerbait eratua-goa eskaini behar zaio, publiko bat ohitzeko, publiko hori behar da, publiko hori ohartarazi behar da, publikoak antzokia gainezkatu behar du. Publikoa

badago Donostian, oraintsu konprobatu ahal izan denez, eta baita publiko euskalduna ere, baina karatelez josi behar da hiri bat jendea hurbil dadin lortu nahi bada. Badago, kanuto bat erreta, bizioa, ohitura, drogodependentzia sortzen dela pentsatzen duen jenderik; antza, antzerkia droga gogortzat dauka zenbaitek; behin ikusi eta bizitza guttirako zaletasuna zainetan.

Dena dela, antzerkiaren alde egiten den oro biziki onartzen dugu, hain gutxi denez daukana, eta areago hain behar handia duen euskaldun antzerkiaren alde bada. Aurkezpen honetan talde sail polit bat ikusteko aukera izango du betiko jendeak, antzerkia bilatzen duenak; gutxiak gehiago.

Hala ere, hasera oker, nahiko oker eman zaio (na-

hiz eta «egineko» kultur orrialdeaz arduratzen dena ez ohartu: «Hilaren 7,8 eta 9an Kukubiltxo-k kale antzerki bat eskaini zuen areto horretan...») KUKUBILTZO taldeak ez zuen aktuatu, ez eta ere OSTI-BARREK, hauek Monzonen «Hazparneko Anderea» antzestu behar zutelarik. TXOTXONGILO taldeak aurkeztu zuen «Behin batean Txindoki maldan», Fernando Amezketarren kontutan oinarritutako obra ikusi dugu bakarrik oraingoz, eta hor doa aipamena.

Bukatzeko lehen esaten genuena, partxea. Badakigu partxeak mundu guztiak ipintzen dituela, bankuetxeek beren buruaren propaganda egiteko, etabar... Baina, partxe batzu kalitatez josten dira, eta hau, gure ustez, partxia eta gainera pobria.

«ALKOLEA» atera du ITOIZek

«GAURKOA DA, 82KOA... POP-ROKEROAGOA»

Orain dela lau urte, 78.ko udaberrian atera zuen ITOIZek bere lehen diska. Gazte gazteak ziren artean.75.tik aurrera «INDAR TRABES» izenaz jardun zen orkestina, edo talde berbenerotik sortua, Mutriku herri onaren ingurutik etorria.

ERROBI, KOXKA eta beste talderen bat ari zen garai hartan roka egiten, ITOIZ diskarekin XOXOA diska-etxea bataiatu zenean.80.an «EZEKIEL» izeneko diska kaleratu zuten. Arras diferentea.

Gauza asko ikusi ditugu ordutik hona. XOXOA ere desagertu zaigu. Orain «ALKOLEA» argitaratu dute ELKAREn eskutik. Hori dela eta ITOI-Zeko Aniton Fernandez eta Juan Carlos Perez dituku gaurkoan solas lagun.

«PAPER BERRIA, KARAMELO BERA»

ARGIA: Musiko berriak hartu dituzue «alkolea» grabatzeko orduan...

ITOIZ: Angel Zelada etorri duk bateria grabatzera, Gasteizkoa, Ruperekin ere ibilia zegoen, Espainiako onenetakoa bezala jotzen duk Zelada hau. Saxorako Chamorro Orkestra Mondragonekoa. Kitarran German Ors. Gero betikoak, Antton teklaturak, Foexis baxuan, eta Juankarlos, ni, ahotsetan.

A: Hori diska grabatzera-koan, baina zuzenerako bestelakoa duzue taldea ezta?

I: Chamorro eta Zelada ezin dizkiagu beti gurekin eramane, oso garestia izango hukek. Zuzenerako Arrabit diagu, «Minxoriak» zeneko bateria.

A: Orain ez duzue beraz Jimenezen saxoa, ez diskorako, ez zuzenerako?

I: Ez, ez diagu. Orain goak diferente jotzen dik. Jimenezena saxo zaharra huen, jazzeroago. Chamo-

rrorrena berriz poperoagoa eta rokeragoa nahi baduk.

A: *Eta aurreko disketan eta zuzenean ere Itoizi beti laguntzen zion flauta hura zer?*

I: Hori ere utzi diagu. Orain ITOIZ ikustera datorrenak beste gauza bat ikusiko dik, gaurkoagoa, marzosoagoa, gogorragoa.

A: *Bainan diskan akustiko xamarrek agertzen zarete...*

I: Bueno, gorde nahi izan diagu diska entzuterakoan izaten den intimitate hori, zuzenean ordea gogorrago egiten diagu, dena elektrikoa... de cara a la galeria nahi baduk.

A: *Ez al zegok lehenengo diskako «lau telatu» eta horietatik «Ezekiel»etik bainan hurbilago?*

I: Ez pentsa, Ezekiel gauza arraro bat izan huen apunte jazziztiko eta guzti. Zer da hau? galdetzen zian

jendeak. Alkoleak aurreko disken arima gordetzen dik jantzi gaurkotuago batekin, con envoltorio diferente, aktualagoa!

«MUSIKAREN KONZEPZIO EZBERDINA DU TALDEKO BAKOITZAK»

A: *Aktualagoa... zer duk zuentzak aktuala?*

I: Zer den?... asko duk saxoaren sonido popero hori, edo bateriarena. Asko duk lortzen den sonido kalitate, estudioko lana, Espainiako grabaketen maila izatea sonido aldetik... Jean Phokasek asko lagundu ziguk horretan. Hori duk aktualagoa, 82.koa...

A: *Beste modu batera egingo dizuet galdera. Zeintzuk dira gehien gustatzen zaizkizuen taldeak?, zeintzuk zuen influentziak?*

F: Joder, ba denetatik. Musikoa berbenero batzuren aurrean jarri eta txundi-

tuta gelditzen duk. Gu ez gaituk oraingoak, ba dituk hamar urte gu hasi ginela, ez duk oraingo gaztetxoak bezala teknoa eta punka besterik ez dutela ezagutu. WHOtik hasi eta Dolice eta Pretenders arteko guztiak dizkiagu gogoan. Iam Morrison, Bruce Sprigsteen eta jazzeroak, eta trikitixa batek ere inluitzen ziguk batean edo opera italiar batek bestean, denak! Taldeko bakoitzak bereak dizkik gainera. Gu Beatles, Genesis, King Krimson eta hauen garaikoak gaituk.

ROKER BATZU GARA

A: *Bainan zer egin nahi duzue?, Benitok eta Oskorriek lortu dute maila bat, linea bat, standar bat. Noruntz zoazte?*

I: Ahotsa eta horrela bai, bazegok linearen bat, bainan bestela ez. Guri gainera disko bakoitzean con envoltorios diferentes jokatzea gustatzen zaiguk. Bazekiat oso peligrosoa dela, jendea moskeatzen dela bainan Euskalerra mailan merkatu oso txikia zegok eta hori barietate piskat eskeintzea izango hukek.

... Benito eta Oskorri aipatu dituzu eta hari horretatik ba zegok beste kontu bat, problema bat, gu EUSKALDUNAK GAITUK bainan GURE MUSIKA EZ DUK BERDINA. Bilbon jo behar diagu Oskorriekin batera eta gure publikoa zeharo diferentea duk. Benetazko Rokers gaituk.

A: *Zein duk orduan Benito baten eta zuen publikoaren arteko diferentzia?*

I: Gure publikoa oso gaztea duk, dira los rokers euskaldunes. Hamabost urterekin gustatzen zaik Benito bainan jaialdi batetan martxa piskat nahiago duk.

A: *Giro rokeroa ez al duk erdalduna gehienbat?*

I: Bai, bai, hala duk. Nik esango nitek gu entzutera datorren jendearen erdia ez dela euskalduna. Erdi eta erdi gutxiasko. Makarrak ez.

«ROKERO BATEK NO DA NIVEL»

A: *«Zarama» eta, zer iruditzen zaizue egiten dutena?*

I: Horiek rokanrola egiten ditek, rokerok hutsak dituk. Ez dizkiat gehiegi entzun bainan beste intento bat duk.

Jende batek esaten dik rokerok hauek ez dutela taila ematen que no dan nivel. Horrela jartzen bagaituk Rollingek ere ez dik taila ematen. Rokero bati ezin diok musiko hona izatea eskatu.

A: *Rokeroak ez dizkiagu teknikaz neurtuko, bainan zuek ez zarete «Zarama»koak bezalakoak, zuek... ze diferentzia dituzue?*

I: Ez dakit, eta hori da gure problema. Hemen Euskadin oso «kultoak» gara denak. Orduan ez da onartzen roka jotzea. Dena dela gu ez gara «Zarama» bezalakoak, gu gara piskat «los intelektualillos». Jazza gustatzen zaigu, jazz-roka eta klasikoa ere eta nabaritzen zaigu. Musika elaboratuagoa da, ez rokanrola bezain freskoa. Rokanrola ez roka da geurea, rok kultura bat bainan euskalduna.

KANTEEN LETRAK ETA KONTU HORIEK

A: Letren puntu hau ikutuko al diagu?

I: Bale. Bi tipo ibiltzen dituk gure letrak egiten, Joseba Akalde eta Joseba Garcia. Jende gazte baten letrak dira, ez dituk konprometituak eta horrela, jendeak esaten du eta hala izango duk surrealista di-rela. Neri Alkalderenak gustatzen zaizkidak berezi-ki, oso inkonkretuak dituk baina oso politak eta musikalak.

A: Zuen letrak entzun eta konprenitzea gauza gaitza duk, ez duk batere erraza.

I: Eske hori... igual izan-go duk gure failoa, baina badakik zer gertatzen den?, guk kantatzeko era bat diagu eta ez duk hemengoa. Benitori edo Oskorriri ulertzen zaio ezta?, baina Rupert edo guri... ostia! Guk ez diagu haiek bezain akademiko eta erraz kantatzen, haiek den bezala kantatzen ditek. Igual ez zegok euska-

raz kantatzeko beste modurik...

A: Ez diat uste.

I: Nik ere ez, baina nik «igual» esaten nian. Baitare esan behar da Alkalderen edo Atxagaren letrak askoz ere intelektualagoak edo di-rela.

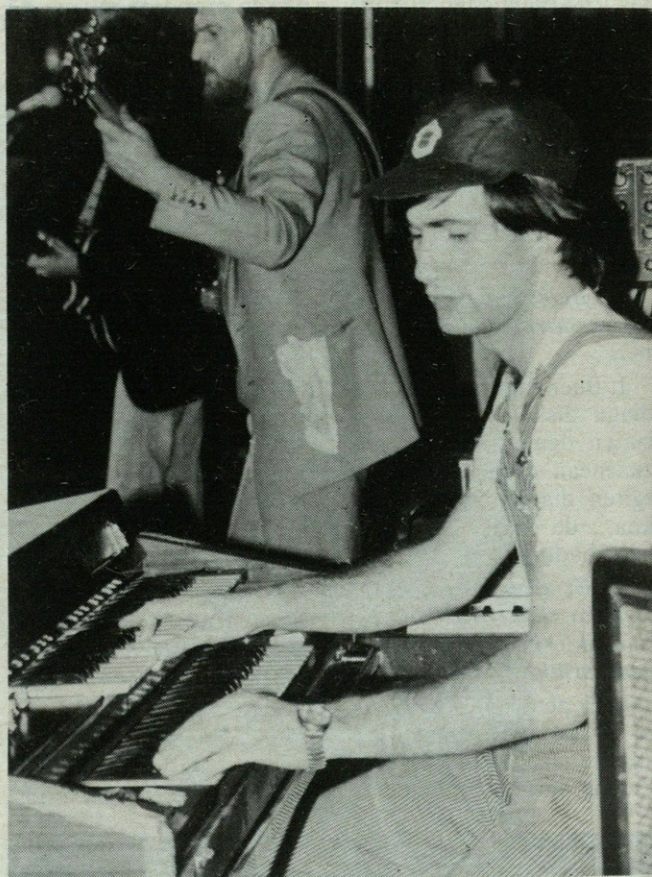
A: Dena dela bazegok diferentzia bat Atxagaren letrak eta Rupert eta gero zuenak eta zuen kantatzeko moduan. Haiek jasotzen dituk. Zuenak gauza «polita», eta detaile gustagarria izan-go duk... baina zer.

I: Joder, eske hori ere, egin behar duk letra bat konprenible a tope, erraza, ona... la ostia, literato bat izan behar haiz.

«BILBO PASADA BAT DUK»

A: «ALKOLEA» diska honetako letrak baditek Bilbo eta Atxagaren kutsu nabari hori...

I: Bai, bai, bai, Rupert ere gure ondoan bizi duk... Do-

nostian bizi bahaiz hain duk polita dena ze azke-nean ez duala ezer ere egiten. Bilbo la ostia duk, pa-sada bat, egun batetan ka-lera atera eta ez duk abas-torik ematen. Han zegok jende arraroa, jende inter-esgarria. Hiru gauza ikus-ten dituk eta nahikoa, ezin duk dena asimilatu. Guz-tiori diskan igertzen duk, aurrekoan Mutrikun bizi gintuan, orain hiria sartu duk barrura. Gogorragoa duk, poperoagoa.

«NAHI ADINA JENDE EZ ZETORREK JAIALDITARA»

A: Jaialditara, edo kontzer-tutara zer, inguratzen al duk jenderik?

I: Giroa ez duk batere ona kantatzeko.

A: Zergatik?

I: Ez dakit, jendea ez da jaialditara joaten... igual

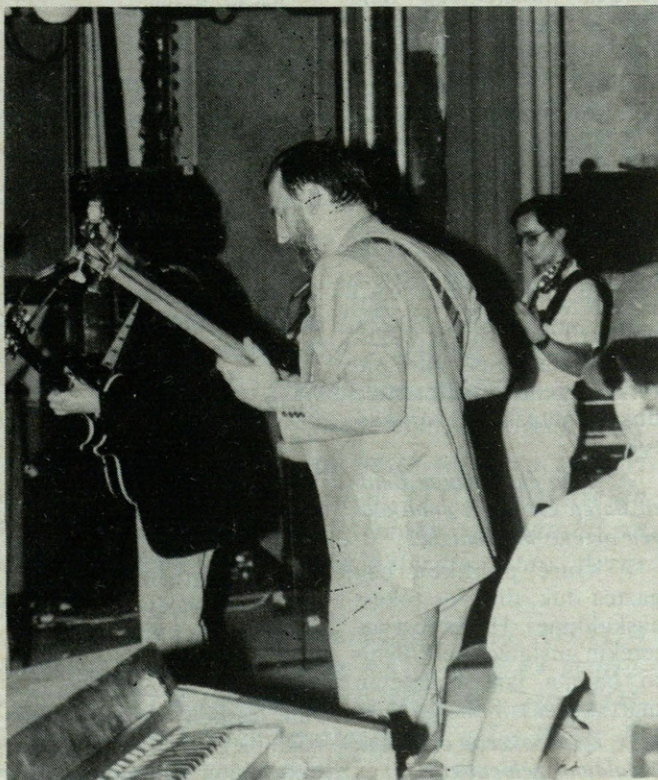
izango da guk ez dugula ka-litate bat eskeintzen...

A: Hori duk, hori; beti jendea falta dela esaten duk, giroari bizkarreratzen zaiok dena.

I: Alde horretatik hobeto gaudek aurtan. Ekipo ona eramaten diagu jaialdietara eta gu ere seguruago gaudek eszenarioan. Orain ez bazetorrek ere jendea etorriko duk. Komentatzera-koan eta, hurbilduko dituk.

A: Bale, baina igual egin beharko dituk beste era ba-teko letrak eta kantak ez?

I: Bakoitzak nahi duena egiten dik. Benitok eta Oskorririk jendea erakartzen ditek eta oso tradizionalak dituk. Zarama berriz beste puntan. Hor gabiltzak gu ez bata ez bestearena egi-ten.

Iñaki URÍA

ZINEMA HILETAZ JANTZIA

Qui n'a plus qu'un moment à vivre
n'a plus rien à dissimuler.

(Quinault - «Atys»)

Azken egunotan zinema europartarra bi aldiz jantzi da doluz. Lehenengo kasoa, gure bihotza ikuttu duen Romy Schneider-en heriotza izan da. Bere bizitzan zehar, Romy-k Sissi kurtsirengandik denok ixilik maite izan dugun emakumearengana iritsi da, bere jarduera, bere edertasuna, bere begi eta irribarra ezin ahaztuz. «Muerte en directo» filmearen protagonista hil arren, gure maitasunak bizirik iraungo du, pantalaitan bere irudi zoragarria ikusi ahal dugun bitartean.

Bigarren kasoa Fassbinder-en heriotza izan da. Atzera begiratuz, badirudi Fassbinder-ek erlojuko hondarra laister bukatuko zitzaiola zekiela. 13 urteetan 40 bat filme egitea bere presaz mintzatzen zaigu.

Ez da nire asmoa, lerro hauetan eta hil dela aprobeztatuz, Fassbinder-en gorazarre huts bat egitea. Bere gauza onak eta txarrak zituenez melodramari bide berriak ireki zizkion germaniar honen lanak, eta nahiago dut lan horren zenbait bereiztasun aipatzea, irakurlegoak, haren filme

bat ikustean, elementu gehiago eduki dezan bera aztertzeko.

36 urte bete berriak zituenez R.W. Fassbinder-ek azken unea iritsi zitzaio-

nean. Worreshofen jaio zen 21 urte zituelarik «Action Theater»-ean sartu zen, aktore bezala lehendabizi eta zuzendaria izanik geroago. 1969. urtean, Munich-eko telebista kate bati esker,

bere lehen filmea «Liebe ist kalter als der Tod» egin zuen. Hain zuzen, ez zuen ezer ikusi behar 1962. urtean Oberhausen-go agiria- ren inguruan sortu ziren zinemagileen lanekin (Kluge, Reitz, Schlöndorff, nahiz eta hau kasu berezi bat izan, e.a.) eta ezer gutxi bera hasi baino urte bete lehenago zinema egiten hasi ziren Herzog edo Wenders bezalako zinemagileekin. Bere lehen 10 filmeak alde batera utzirik (ez bait ditugu izan inolaz ere ikusteko aukerarik), non, diotenez, «zinema beltzaren» eske- mak jarraitzen zituen: bigar- ren oportunitatearen bila- keta eta emakumearen pre- sentzia (vamp, kabareteko abeslaria), hain zuzen, Fassbinder-ek pertsonaia berri bat sartu zuen eskema horretan: emigrantea, lan- gilea. Honen egonak gar- rantzi handiago hartuko du ezagutzen dugun hu- rrengo etapako filmeetan: «Todos le llamaban Alí», «El mercader de las cuatro estaciones», «Viaje a la felici- dad de Mamá Kusters», e.a.

Topiko bat bihurtu da Fassbinderren lana Dou- glas Sirk-en melodrametan oinarritzen dela esatean. (Gogora dezagun bidena- bar, Sirk-en zenbait filme, paralelismoaz ohartzeko: «Escrito sobre el viento»; «Tiempo de amar, tiempo

de morir»; «Imitación a la vida»; «Obsesión»; «Sólo el cielo lo sabe»; «Interludio de amor»). Baina «Lola»-ren egileak ikuspegi berri bat erakarri zion genero honi. Horrela zioen behin: «Langileriak bizi dituen melodramen bilaketaruntz joan behar dugu, eta ez burgesiari atsegin edo suspertzen zaizkionetara. Historia ikuspegi batetik, burgesiaren arazoez langileek baino garrantzi gutxiago dute».

Fassbinder-en melodrametan urruntasuna nabaritzen da, ikusleagoaren antzemateari ate guztiak itxiz. Ipar-Amerikako filmeetan azaltzen den sendimenduzko zama ia sumaezina da bere filmeetan. Bere zinemaren oinarrian, erreprezioaren harma bezala eta babesgabekoenaren galera-

rako, maitasuna dago beti. Ardatz honen inguruan biratzen dira bere filme gehienak, nahiz eta bakoitzaren gaia ezberdina izan: sendiaren azterketa, alderdi politikoen kritika, homosexualen arazoa, arrazakeriaren konstatazioa, sexu menpekotasuna, e.a.

Hirugarren etapa batetan Fassbinder-ek, hildo bera mantenduz, Alemaniako azken urteetako historia aztertzea erabaki zuen. «El matrimonio de Maria Braum» izan zen gai honi hasiera eman zion filmea. Ondoren «Lili Marlen», «Lola» eta aurtien, Berlingo Zinemaldiko lehenengo saria lortu izan duen «La nostalgia de Veronika Vess» filmeak. «Lili Marlen» alde batera utzirik, gerla denboretan zentratzen bait da, bestetan Fassbinder-en azterketa zorrotzak Ade-

nauer-en urteetan gertatu zen Alemaniako mirari ekonomikoaren inguruan izan ziren politiko eta burgesen azpijokoak desestaltzen ditu.

Tankera aldetik, «La Ley del más fuerte»-ren egilearen lanean beti mantentzen da ikerketa bat. Bere antzerkian oinarritutako estetika, bere ekitea erritoan, bere lehen filmearen izenak («Maitasuna, heriotza baino hotzagoa») nabarmen digun bere izaeraren pesimismoa, lehen aipatutako konstanteak (melodrama, urruntasuna), e.a. Azken filmeetan interesgarria izan da, alde horretatik, pertsonaiengan zentratzen den argi erabilketa, bere sinbolo konnotazio guztiekin.

Dena dela eta bere filme kopurua ikusirik, garbi dago denbora gutxi izan

zuela beti filme bakoitza antolatzeko, eta honek filmeen kalitatea gutxitzen du, bere genialitatea eszenatan azaldu arren.

Donostiako Zinemaldian azken elkarraldi bat izango dugu R.W. Fassbinder-ekin. Bertan Jean Geneten «La querella de Brest» nobelan oinarrituta dagoen bere azken filmea ikusiko dugu.

Goian bego garai baten lekuko zorrotza, Hannä Schygulla eta Ingrid Caven bezalako akttrizak sortarazi dituen, gaurko pertsonaren arazoak etengabe aztertu dituen, hitz batez, zenbait liburu eta antzerki idatzi ondoren, zinemaren abangoardiako langile eta ikertzaile porrokatua izan den R.W. Fassbinder.

Xabier PORTUGAL

BERTSOAK

Berriro kritikari behar diot heldu,
lenez gain motiboak bai zaizkit ugaldtu.
Ez dut zer irabazi agian bai galdu,
baina kontzientzirik ez dezaket saldu.
Nire pentsakizunak nahi ditut azaldu.

2

Ez dakit broman hasi edo ta serio,
haserretzeak ere ote du balio?
Erdizkako tamaina hartuko banio,
ez Aralar mendia ez eta Ernio.
Baina etzegok errez ¡¡mila demonio!!

3

Bertsolarien txapel «kodiziatuak»,
berriketa ugari ditu bidetuak.
Lenengo komeriak dira bukatuak,
berrogeita hamaika leian prestatuak.
SEI bakarrik gertatu dira hautatuak.

4

B- taldeko lagunok zer gertatu da hor,
ez ahal zerate porta behar bezain jator.
Lehen faseko festa memorira dator,
hogeitalau berezi zuek ta gu baikor.
Baina A-ra hain gutxi pozik ote inor?

5

Hori gertako zenik nork pentsako zuen,
dozena pasatzea espero genuen.
Bestela hogeitalau zertan pasa lehen,
esperantza emanak berek digute ken.
Engaina gaituztela daukat iduripen.

6
Baina nork ote dauka zarrail horren giltza,
zuzen eta serio denok al gabiltza.
Indartu behar dela berriro zuhaitza,
adar berri gutxi da oraingo emaitza.
Zaharrekin mahastea ez dut jotzen gaitza.

7

Lehen enbor zaharretik orrenbeste pila,
bidera erten gara berri gutxin bila.
Gainezkatu daiteke pazientzi suila,
berrogeita hamaikatik SEIKOTEA soila.
etzait iduritutzen joko biribila.

8

Bertsolari eskolak eman du fruturik,
nahiz orain dagoken norbaite suturik.
Ez ote gara joango elkarri loturik,
bertsoak ez du behar hain ate esturik.
B-ko geio behar zen proba A-n sarturik.

BAI BAI

BAINA

GERO

LEXO

Ez dakit norri kendu behar zaion larrua,
Euskaltzaindiai edo den juezen errua.
Kezkaz beterik daukat beintzat nik barrua,
bertsolari ta bertso zaleei «porrua».
Hargatik egiten dut protesta orrua.

10

Zail izango da hausten horrelako marka,
adots ez dagoenak dezaidala barka.
Azkoitian jendea hasi zen marmarka,
txapelketa lotua ezin dugu aska.
A-ta B-kin hasia bilaka da K-...

- Aizag! Emaiz'gidag bost xigle.
- Cheiw?
- Ez, bost.

Behatza egiten ari den tipo bati kotxe bat gelditzen zaio, barrura sartzen da eta pentsatzen hasten da:

- Eta orain zertaz hitzegingo nioke nik honi? Futbolaz ez, ni erreala-koa naiz, eta agian hau beste talde batetakoa izango da eta ez, futbolaz ez. Erlizioz ere ez, agian sinisduna izango da, eta... Politikaz are gu-xtiago, gauzak dauden bezala.

Halako batetan, ahoa ireki eta hau esaten du:

- Ba bai.
- Ba ez, eta kotxea nerea duk eta aldegitzak oraintxe hemendik!
- Kristoren eguzkia dugula gaur.
- Eguzkia? hori ilargia duk eta.
- Ezetz eguzkia dela, ezetz ilargia, eguzkia, ilargia.
- Hor datorren horri galdetuko zionagu.
- Aizan, hori zer dun, ilargia edo eguzkia.
- Ez dakit. Ez nauk hemengoa.

Tipo bat zirko batetara aurkezten da, eta zuzendariarekin hitzegitera doa.

-Begira, numero berri bat daukat eta...

-Zaila izango duzu sartzea, nu-mero asko eta onak baititugu.

-Baino hau oso ona da, eta den-bora asko eraman dit prestaketak eta...

-Aber ba, aber da.

Tipoak poltsikotik kutxatxo bat ateratzen du, eta kutxatik piano txiki-txiki bat eta xagutxo bat. Eta ba-patean xagutxoak pianoz Beethove-nen 5. sinfonia jotzen du. Zuzenda-riak ezin du sinetsi begi aurrean duena.

-Kontratututa zaude, nahi duzun diru guztia eskatu, hau sinets ezina da.

-Ba oraindik onena falta da.

Beste poltxikotik txori bat atera-tzen du, Çarusok baino hobe kanta-tzen duena. Zuzendariak jadanik ez daki non sartu, horrenbesteko zo-rienez.

-Aizu bainen honek trukoa izan-go du, ez?

-Noski, kantatzen duena ez da txoria, gertatzen dena, xagua ben-trilokuoa dela.

Gumersindo taberna ezagun bate-tan sartzen da eta beltza eta tortila pintxo bat eskatzen ditu. Pintxo-a hartu eta haizematen hasten da.

-Aizak, ez zegok beroa!

-Ez duk horregatik, hautsa ken-tzen ari nauk.

Tipo bat kalean hankak zabal-za-bal eginda doa. Bere lagun bat ingu-ratzen zaio eta esaten dio:

-Zer gertatu zaik, kolperen bat edo?

-Bai zera! Puzkarra zelakoan eta...

Kalean dihoala, teila bat erori eta emakume gizarajo bati sudurra eta behatz lodi bat mozten dizkio. Ope-

razio baten bidez berrezarri nahi diz-kiote bainen sendagilearen despistez, nahastu egiten dira.

Bere lagun batek horrelako piura ikusita gero:

-Zer moduz, funtzionatzen al di-zute?

-Bai, funtzionatzen dute, prolema bakarra katarroa harrapatzen duda-nean; eztul egiten dudan bakoitzean alpargata berriak erosi behar dizki-nat.

-Aizu, ama! Nolatan jaio nintzen ni?

-Begira alabatxo, egun batetan aita eta biok oheratzera gindoazela alfonbran etzan ginen, aita lore bat jarri zuen eta zu jaio zinen. Hurrengo gauetan Olatzek mendian bildutako lore batekin frogia egin nahi du eta al-fonbran etzan ondoren lorea jartzen du.

Biharamonean jaikitzerakoan la-bezomorro bat ikusten du alfonbra gainean:

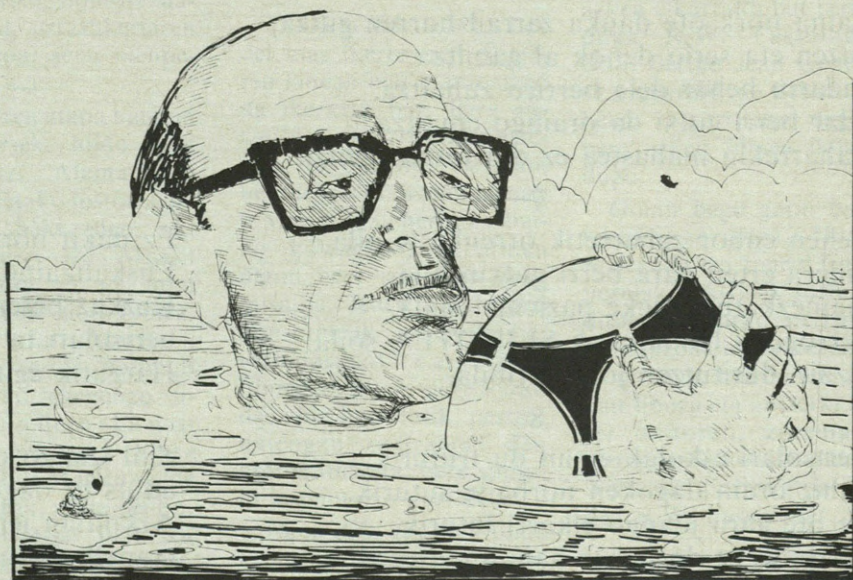
-Eskerrik nere alaba haizen, bes-tela akabatuko hinduket!

je

ja!

ja

SANTA MARIA, ARREN ETA ARREN!
SEMIFINALERAINO BEHINTZAT!...

Zentroarekin ez zegoen batere pozik baina klaseko jendearen artean bai, giro jatorra zeukaten. Plan asko egiten zituzten baina bera ez zen joaten.

—Zer, Marta, ez al zara etorriko asteburuan baserrira?

—Ez dakit, ez dakit.

—Benga, neska, anima zaitez.

Arratsalde batzutan elkartzen ziren lanak egiteko, eta egun hartan horretarakoxe bildu ziren.

—Orduan, erabiltzen dituen teknikekin hasiko gara, ezta?

—Bale, baina eraginak ere ikutu behar ditugu...

Taldea bilduta zegoen planak konkretatzeko. Martak bazekien ezingo zuela joan, nahiz eta gogoa izan. Beti Artur zegoen tartean.

—Azkenean, beti bezala, seguru zerbait ahaztuko dugula.

—Bai, azkeneko aldian beintzat...

Lana bukatu eta gero, taldea Parte Zaharrera abiatu zen askotan bezala. Marta, halere, ez zen besteekin joan.

Arturrekin gelditu zen eta harantz abiatu behar izan zuen. Asteburuko plana buruan zeukan jira-biraka. Gero eta gehiago ixten ari zela iruditzen zitzaion.

Eguraldia nahiko txarra eta tristea suertatu zen.

—Artur, asteburuan kanpora joateko plana daukate klasekoek. Ez dakit joan ala ez...

—Nahiago dut asteburuan zurekin egotea baina gogoz bazaude, zoaz...

GALDU AL DU PNV-K INSTITUZIOEKIKO KONFIDANTZA?

Geroni ere arras sinetsita geunden herri honetan demokrazia irten zela garaile, eta instituzioak zirela herriaren borondatea bideratzeko modu normal eta logikoa. Egia esan, oso sinetsita ez geunden, baina ingurutik behin eta berriro entzuten genuen halako eritzirik. Hala omen.

Hala eta guztiz ere, eritzi horren defendatzaileak sutuena-tako batek —PNVk alegia— badirudi bide instituzionalari uko egin nahi diola oraingoan. Bestela, nola uler daiteke PNVk hartu duen jarrera LOAPAren gorabeherak direla eta?

Demokraziaren tranpan erori da PNV, eta garbi dago ez dakiela nola atera. PNVk ongi aski daki bide instituzionaletatik ezin duela gaurregun Estatutua salbatu, ezta LOAPA piktura bidali ere.

PNVk azken hilabeteetan hartutako jokabide politikoa- ren arauera, konstituzioa eta Estatutuaren bideak izango lirateke herriaren borondatea- ren seinalea, eta hortik irteten diren errepresentaziobideak izango lirateke politika egiteko bide bakarra, eta herriaren ahotsa adierazteko modu ego- kiena. Hori onartzen ez zute- nak desestabilizadore hutsak omen ziren, beren borondatea inposatu nahi omen zuten fa- xistak.

Eta tranpan erori dira. Konstituzioak eta Estatutuak

legeztatutako bide politikoaren bitartez, Espainiako Gorteek erabaki beharko dute LOAPA ongarrira ala kaltegarria den. Konstituzioa eta Estatutuaren kontra doala LOAPA ditxoso hori? Hori Tribunal Konstitu- zionalak erabaki beharko du, ezta? Hori zen, behintzat, de- mokraziaren lehengo teoria in- kuestionablea.

Orain, berriz, instituzioen bideari muzin eginez, borroka- bide paraleloez baliatu nahiean dabil PNV, HBk eta indar ex- traparlamentario guztiek era- man duten jarrerari arrazoina emanez. Zergatik esaten dudan arrazoina eman diola PNVk HBko jokabideari? Garbi dago: HBk, bere oinarri mini- mo eta negoziatzekin bete arte instituzioei uko egin zien beza- laxe, PNV-k ere bide institu- zionaletatik ateratzearekin me- hatxu egiten du bere oinarri minimoak betetzen ez dituzten bitartean.

Diferentzia bakarra dago, bakoitzak non jartzen dituen bere minimoak. PNVk goxoki bat eskatzen zuen, eta HBk go- xodenda guztia. PNVri eman egin zioten goxokia eta barnera sartu zen. Oraingoan, goxokia

ere arriskutan ikustean deses- tabilizazioa eta terroristen ba- rrikadara pasatzekotan dago.

Hori bai, PNVk ez du bio- lentzia fisikoa erabiliko, borro- ka harmatuari uko egingo dio. Baina argi bezain garbi esan dezagun: PNVk ez du biolen- tzia erabiltzen EZIN DUELA- ko, eta ez arbuiatzen duelako edota etikoki zilegi ez delako. PNVk, klase sozial baten pla- taforma politiko bezala, lotura faktiko batzu ditu eta lotura eta interes ekonomiko horiek dira borroka harmatua bazter- tzeraz behartzen dutenak. PNVk LOAPAren kontra har- tu dituen neurriak (Udaletxeak geldieraztea, etabar) borroka harmatua bezain antidemokra- tikoak dira —beraien teoriak segituz—, instituzioen bidez adierazitako eritzien kontra beren eritzi pertsonala inposa- tu nahi izan duten neurri be- rean.

Azkeneko puntu bat: zer egingo du PNVk, «El Pais»ko editorialak ere horrelako esal- diak publikatzen hasiko dire- nean: «El PNV con su postura quiere llevar al País al golpe de Estado, provocar a los golpistas». Bietatik bat: goxokiaren paperarekin kontent gelditu, ala barrikadaren bestaldera pasa. Beraz, ez zegoen hain garbi «demokrazia-zaleak / te- rroristak» binomioa. Barrika- daren alde honetatik.

Jexux IJURKO

DIRUA ORDU GUZTIETAN

Ordu guztietan Kutxaren zerbitzuak zure mesedetan daude.

Hemen duzu gure Txatel Berdea. Txartel Berdearekin eragiketa guztiak, diru ateratzea, diru sartzea, etab. edozein ordutan egin dezakezu, gauean edo egunean, lanegunetan edo eta jaiegunetan. Txartel Berdeak ez du ezagutzen jairik.

Erlojua begiratu barik, behar dituzun soluziobideak zeure eskuetan daude:

- Edozein unetan dirua ateratzen.
- Dirua sartzen.
- Zure saldoa berehala ezagutzen.
- Taloi txekak eskatzen.

KREDITUA EDOZEIN TOKITAN

Bidai agentzietan, hoteletan, jate-txetan, dendetan, erostetxe handietan.

Bizkaian 2.000 toki baino gehiagotan.

Munduan zehar 2.600.000 tokitan.

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartela erakutsirik **NO-NAHI**, txakur txiki bat ere gabe, erosiko duzu.

Horrela, ez duzu gainean dirurik eraman behar ez eta konturik atera behar.

Gauzez gozatzeko ez duzu itxaron behar. Pagatzeko itxaron behar duzu, gure kreditu osoa duzu eta.

ETA 5.000.000 TAKO SEGURU DOHAIN BAT

Bizkaiko Aurrezki Kutxaren Master Charge txartelarekin harantz honuntz ibiltzea ez da bakarrik eroso. Segurua baita.

Abioiez, trenez edo eta itsasuntziz egindako bidaiak txartelaz abonatzen badituzu, zuek eta zeure etxekoek

istripuen kontrako aseguru bat duzue. 5.000.000 pztako aseguru hain zuzen. Dena debalde.

Horregaitik ere Bizkaiko Kutxaren Master Charge-a eduki eta erabili behar duzu.

Seguru gaude.

**CAJA DE AHORROS
VIZCAINA**

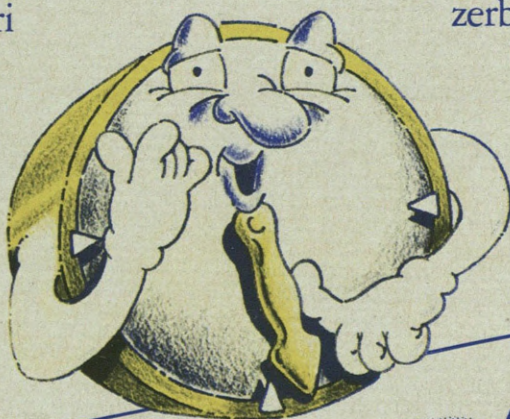
**BIZKAIKO
AURREZKI KUTXA**

30 segunduren buruan zeure eragiketak eginik daude.

"Tarjeta 24 CAP" txartelaz
gure Kutxazain Automatikoak
erabiltiaz dirua atera, dirua sar,
taloj edo txeke, zure
kontuaren laburpena
eska, talonari berri
bat eska eta hori
dena
herrenkan
jarrita itxoin
beharrik gabe,

denbora asko aurreztuz.
30 segunduz behetik, eta batere
konplikaziorik gabe, Gure
Kutxazain Automatikoak
egunaren 24 ordutan
zerbitzeko

baitauzkazu, nola
funtzionatzen
duen pausoz
pauzo azaltzen
dizute.

Kutxazain Automatikoa

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
GIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA